

KERIM GURBANNEPESOW

(18.10.1929–1.09.1989)

«Arzuwum yüz ýasa bolmakdyr şayat,
Yöne uzak ýaşdan dilemgin myrat,
Dertlä em bermeseñ, ejize kuwwat,
Ägirt betbagtlykdyr yüz ýaş diýen zat,
İl näçe ýaşatsa, şol ýaşym besdir.»

Türkmenistanyň halk ýazyjysy, TSSR-iň Magtymguly adyndaky Döwlet baýragynyň laurýaty Kerim Gurbannepesow 1929-njy ýilda Gökdepe rayónynyň Ýylgyn obasynda garyp daýhan maşgalasynda eneden bolýar. Şol ýyl Gurbannepes aga özi ýaly beýleki garyp daýhanlar bilen kolhoza girmäge ilkinji bolup arza berýär.¹

Köne sowatdan habarly Gurbannepes aga ogly Kerimiň ýadynda gowyny arzylaýan, erbedi ýigrenýän, kynçylygyň öñünde dyz epmeýän adam hökmünde galypdyr. Ol hemiše öz mertebesini saklamagy başarypdyr we adalatyň tarapyny tutupdyr.

Gurbannepes aga klassik şahyrlaryň elde götürülen şygylaryny, dessanlaryny we edebi häsýetli dürli nusgalaryny ürç edip okar eken. Ol gürrüň bermegi,

¹ Bu makala «Türkmen Edebiýatynyň taryhy», 6.Tom Aşgabat 1982 ýygyndysyndan alyndy.

daşyna märeke üýşürip gülüsdirmegi hem başarıpdyr. Çeber esere bolan söýgusi ony döredijilik äleminiň bir ýan çetinden alyp barýar. Ol goşgy hem düzer eken, bu ugurda höwesek şahyryň agyz dolduryp aýdarlyk galdyran nusgasý ýok. Oňa seretmezden, şygyr sungatyny söýen, öýüne rewolýusiýadan öñki döwür edebiýatymyzyň we folkloremyzyň daşbasmalarda hem golýazmalarda ýazylan dürli nusgalaryny toplan, gürrüne ökde, nepis ýumora baý, mylaýym gylykly bu adamynyň şu günki ajaýyp şahyrymyzy— şol wagtky Kerimi terbielemekde, ony edebiýat ýoluna gönükdirmekde degerli hyzmaty bolupdyr. Geljekki şahyr heniz özi ýaly beýleki çagalaryň köpüsine şol ýyllar tanyşmak miýesser etmedik dürli dessanlar we klassyky poeziýanyň, nusgalary bilen ir tanyşýar.

Gurbannepes aga dagy dokuz dogan bolupdyr. İñ kiçilerinden ulusy Şirnepes gaty sowathon eken. Kerim özünüň yşk-söýgi hakdaky goşgularynyň gözbaşyny şondan, eserlerindäki sosýal motive ýykgyň bolsa kakasynyň terbiýesinden we göreledesinden hasaplaýar.

Gurbannepes aga Beýik Watançylyk urşunyň kynçlykly ýyllarynda aradan çykýar. Kerim ol ýyllar eýýäm respublikanyň ýaşlar gazetlerinde goşgy çykardyp ýördi.

K.Gurbannepesow özüne ejesiniň siñdiren mähri, diñe göwsünden beren ak süýdi hakynda däl, onuň urşuň agyr ýyllarynda atasynyň ornumy tutuşy, maşgaladaky baş çaganyň ulusy bolup galan, emma heniz dabany gatap, beýnisi bekemedik şahyr ogluna howandarlyk edişi, ýol görkezişi, ile goşuşy barada hem gürrüň bermegi halaýar.

Kakasy aradan çykandan soñ, Kerimleriň maşgalasy gün-güzeranyň ugrurada Tejene göçýär. Kerimdir ejesi 1943—1944-nji ýyllarda Tejeniň kolhozlarynda we gaýry hojalyklarynda işleyýär. Olar agyr maşgalany uruş ýyllarynyň gahatçylygyndan alyp çykýar.

Sowet häkimieti, sowet jemyetçiliği Kerime kiçijikliginden başlap howandarlyk etdi. ol mekdebe gatnap ugrady we taýýarlykly mugallymlaryň elinde okady, magaryf setinde ymykly ýola goýlak programma esasynda

geçilýän sapaklary özleşdirdi. Öz talantynyň açylmagynda olardan hemayat gördü. Şahyryň «Kolhozçy sesi» gazetinde çykaran ilkinji goşgusyna okadan mugallymlary begenipdiler. Kerim uruş ýyllarynyň ara wagt salandygyna seretmezden, A. M. Gorki adyndaky Türkmen döwlet universitetini gutaryp, ýokary bilim. alýar. Kerimiň syýasy düşünjesiniň artmagynda, çeper edebiýat dünýäsi bilen tanyşmagy-da we bilimini artdyrmagyň üstünde tutanyerli işlemegi, sypynsa, ur-tut kitaba ýapyşmagy hem uly kömek edýär. Halk ony Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň deputatlygyna soňky çagyryşlaryň ikisinde hem saýlady. K.Gurbannepesow sowet edebiýatynyň öñündäki hyzmatlary üçin «Halklaryň dostlugu» ordeni bilen sylaglandy.

K.Gurbannepesowyň türkmen durmuşyny gowy bilmeginde ýaşlykdan köp kynçylyklary başyndan geçirmegi oñaýly yz goýupdyr.

Şahyr «Ýatlama» atly goşgusynda ýok edilmän galan bir synpy ýatdan şarpyk dadyşy hakda gürrüň berýär.

Kakasy ýaşajyk Kerimi oýnap ýören ýerinden çagyryp, öz ýerlerine ot ýygмага iberýär. Hiňlenip ot orup oturan oglan ýeňsesinden gara pyýadanyň abananyny, arkasy tüýlek eliň agyr şapbadynyň inenini wagtyndan soň duýup galýar. Güýcli zarbanyň aşagynda ýkylyp, özünden gidýär. Oba hojalygy kollektivleşdirlende kolhoza goşulan ol ýeri Kerimlere Sowet häkimieti ýer-suw reformasy wagtynda şol zalym adamdan—öñki baýdan alyp beren eken, Kerimi uranam jany ýanyp ýören şol baý eken.

Şeýle wakalar onda töwerek baradaky, durmuş hakdaky, ýaramaz geçmiş dogrusyndaky pikirleri ýaşlykdan oýaryár. Ol duýgy gitdigiçe ösüp, mäkäm kök urýar, kalbynda hemişelik ornaşyp galýar. Täze günüň her bir wakasy şol duýgynyň mäkämlesip, mizemez bina öwrülmegine, onda şahyrçylyk ylhamynyň oýanmagyna, gitdigiçe taplanmagyna alyp barýar. Ýurdy kollektivleşdirme ýyllarynyň gazaply wakalary onuň aňynda yz galдыryár, uruş ýyllarynyň ýatdan çykmajak hadysalary Kerim üçin hakyky mekdep bolýar. Ýaş ýetginjek frontdan depäne daş bolup dökülüňän ajy habarlaryň, soňa-baka kem-

kemden gürelip, ahyryny ýeňše sapan göwün göteriji gürrüňleriň baryny öz gulagy bilen diňleýär. Olaryň kyn şertlerde goldaýan sowet adamlaryna ýetirýän täsirini gözü bilen görýär. Şol haýhatly döwrüň sapagy onuň henize — bu güne çenli ýazan we ýazýan eserleriniň duzy bolýar. Agyr günler baradaky duýgularynyň hazynasyna öwrülüýär.

K.Gurbannepesowyň şahyrçylyk talantynyň taplanmagynda, döredijilik yüzünüň açylmagynda ýaşlygyndan baş goşup, ýerine ýetiren gulluk wezipeleri hem öz täsirini ýetirýär.

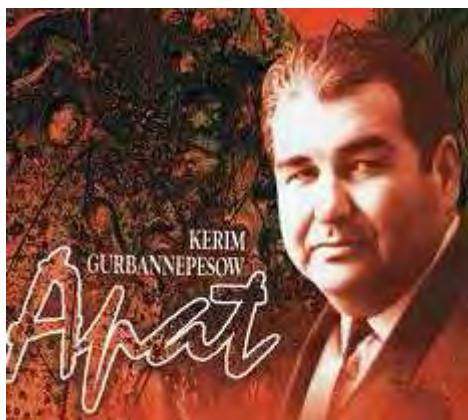
K. Gurbannepesowyň ilkinji goşgulary 1939-njy ýylda «Kolhozçy sesi», «Mydam taýýar» gazetlerinde çap edilýär1. Şol wagtdan Kerim özüniň arzuwyna —şahyrçylyga ymykly baş goşýar. Oňa hem gazetiň edebi işgäri hökmünde işlemäge, hem döredijilik işini gündelik aladalary bilen utgaşdyrmaga mümkünçilik döreýär. Şol ýyllardan başlap, edebi talantyň hemişelik hemralarynyň biri jurnalistlik onuň esasy hünärleriniň biri bolup galýar.

Beýik Watançylyk urşy ýeňiqli tamamlanandan soň, ýurtda dikeldiš işleri başlanyp, respublikanyň iň möhüm gurluşyk desgalarynyň biri—Tejen suw howdanynyň işi täzeden janlandyrylýar. Şonda özüni ökde gazetçi hem geljegi umytly şahyr hökmünde görkezen K.Gurbannepesowy howdan gurluşygyndaky işçilere we injener-tehniki işgärlere niyetlenilip, ýörite çykarylýan köp tirajly «Tejenstroý» gazetiniň jogapkär sekretarlygyna belleýärler. Ol bu wezipede 1949-njy ýylda goşun gullugyna gidýänçä işleýär. Sowet goşunynyň hatarynda bolsa 1953-nji ýyla çenli gulluk edýär.

Kerim goşun gullugyndan gaýdyp gelenden soň, döredijilik işine bütinleý berildi. Türkmen sowet edebiýatynyň ykbalyna dahylly talatlaryň hataryna goşuldy, guramaçylyk işlerine gatyşdy. Jogapkärli orunlarda işledi. «Sowet edebiýaty» jurnalynyň redaktory wezipesini alyp bardy. Ol TSSR Ýazyjylar soýuzynyň prawleniesiniň/müdüriýet başlygynyň orunbasary wezipesinde, «Sowet edebiýatynyň» baş redaktory bolup işläpdi.

K.Gurbannepesowyň «Güýjumiň gezbaşy» atly ilkinji ýygyndysy 1951-nji ýylda dünýä inýär. Ara kän salym düşmän, 1953-nji ýylda ony gowy şahyr hökmünde okyja tanadan «Soldat ýüregi» atly goşgular ýygyndysy çapdan çykýar. İndi K.Gurbannepesow «Taýmaz baba» (1960), «Ata we ogul» (1961) poemalary ýaly köpcülik tarapyndan gyzgyn söýlen, bütinsoýuz okyjysyna giñden tanyş birnäçe gowy poemanyň we ençeme kitabyň awtory.

Türkmen sowet edebiýatyny ösdürmekde bitiren uly hyzmatlary üçin, Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidiumy K. Gurbannepesowa 1967-nji ýylda respublikanyň iň gowy ýazyjydyr şahyrlary bilen birlikde «Türkmenistanyň halk ýazyjysy» adyny dakdy.

K.Gurbannepesowyň «Güýjumiň gözbaşy» ýygyndysynda durmuşymyzyň dürli taraplaryna seslenilýärdi. Şahyryň döredijiligindäki bu üstünlik «Soldat ýüregi» kitabynda has ýaýbaňlandy. «Ýaşa, parahatlyk ýaşa», «Uzakdaky dostuma», «Surat», «Pagtaçy gyz», «Meret komsomola geçdi» ýaly şygylar onuň durmuşymyzyň dürli taraplaryna degişli wakalara seslenendigini aňlatsa, «Parijli oglan», «Uoll-stritli bankire», «Koreýli ene» ýaly şygylar dünýä wakalaryny ölçerip dökýändigini, şahyryň ýurdumyzyň çäklerinden çykyp, tutuş adamzadyň ykbaly bilen gyzyklanýandygyny subut edýär. Bu babatda onuň «Raýmonda D`en» poemasyny ýatlamak örän ýerlikli bolar.

Bu poemada fransuz işçileriniň durmuşyndan söz açylyp, olaryň dünýä parahatlygy ugrünunda uruş oduny tutaşdyryjylara garşıy alyp baran möhüm hem agzybir hereketi barada gürruň berilýär.

Şahyryň ýokarda gürřüňi edilen şygylary diňe bir ideýa durnuklylygy hem köp temalylygy bilen tapawutlanman, syntgylanyşy, akgynlylygy jahden hem özüne çekýär.

«Soldat ýüregi» kitabyndaky «Soldat ýüregi», «Gara deňziň ýakasynda» atlary bilen aýratyn bölmeler görnüşinde ýerleşdirilen goşgularyndan belli bolşy ýaly, K.Gurbannepesow eýýäm şol ýyllardan başlap, eserleriniň materialyny durmuşyň hut özünden—şaýady bolan wakalaryndan ýa-da aňynda galan ýatlamalardan alýar.

K.Gurbannepesow soňky ýyllarda halkyň göwnünden turan birnäçe poema ýazdy. Suny göz öñünde tutup, onuň iri sujetli eserler ýazmaga başlamazyndan öñki döredijiligine ser salsak, hut öz poçerkini/el ýazysy kecgitläp ugran, soňabaka biri beýlekisine birleşip, diňe K.Gurbannepesowa mahsus bitewi bir alamaty emele getiren birnäçe aýratynlygy görýäris. Şolaryň esasylary hökmünde epiki suratlandyrma ýykgyn etmekligi, eserlerde halk döredijiligine kybapdaş intonasiýanyň ulanylmagyny belleýäris.

K.Gurbannepesowyň obrazlylyk ugrundaky, şygylarynda, aýratyn hem poemalarynda ösdürildi. Ol uzagyndan şahyryň döredijilik ýüzünü kesgitlän, biri beýlekisine utgaşyp giden köp sanly alamatlaryň biri bolup galdy.

K.Gurbannepesow çeper detallary ozaldan däp bolup gelýän usulda ulanmaklyga hem köp üns berýär, olary her gezek mazmunyň gowy açylmagynyň, täsirli berilmeginiň hyzmatyna gönükdirýär. Göwnejaý berlen çeper detallar, şygryň akgynlylygy, gowy ritmiki sazlanyşygy, owadan kapyýalar bilen bezelen güýcli mazmunyň şahyrana suratda berilmegine, sagdyn ideýanyň onuň içine siňip gitmegine hyzmat edende, şygyr aýdym äheňine, nurana öwüşgine, ýesir ediji labyzlylyga eýe bolýar. Gurbannepesowyň bagşylaryň diline, sazandalaryň we kompozitorlaryň mukamyna geçip, aýdyma

öwrülip giden «Parahatlyk ýoly bilen», «Altyň biri», «Bir güzel gördüm», «Mekgejöwen», «Sen düşende ýadyma», «Gök çayý», «Ýarap borka», «Ýigit gördüm», «Poçtalýon» ýaly köp sanly goşgulary munuň aýdyň mysalydyr.

Bular K. Gurbannepesowyň oñat liriki şygyrlary döretmegin hötdesinden gelip bilyändigini subut edýär. Aslynda weli döredijiliginin agramly böleginden görnüşi ýaly, şahyr epiki ýaýrawlylygy, suratlandyrylan mazmunyň içine çuň aralaşmagy gowy görýär. Epiki ýaýrawlylyga ýykgy etmeklik onuň irki döwürdäki liriki şygyrlarynyň hem köpüsiniň mysalynda tassyklanýar. Sanly bentlerden ybarat adaty möçberdäki şygyrlarynyň esli bölegi sujetli wakalaryň mazmunyny suratlandyrmaklyga baýşlanypdyr. Şolaryň iň häsiyetlileriniň biri «Parijli oglan» goşgusydyr. Onda bir parижli oglanyň urşa garşı gol ýygnaýsy barada gürrüň berilýär. Eýýäm şygyrda şunuň ýaly belli bir mazmunyň töwereginde çäklenilmeginiň özi awtora şol anyk taryhy hadysanyň dürli taraplary, şonuň bilen baglanyşykly wakalar barada giňişleýin söz açmaga mümkünçilik döredýär.

Soldan: G.Eziz- K.Gurbannepes- N.Halmämmt

Şygyryň esasyna belli bir sujetiň goýulmagy awtoryň epiki beýana ýykgy edýändigi, birbada köp zat hakda däl-de, anyk mazmuny giňişleýin suratlandyrmaga çalyşyandygy bilen baglanyşyklydyr.

Şahyryň «Moskvaly gyz», «Otuz baş ýyl», «Uoll-stritli bankire», «Meret komsomola geçdi» ýaly şygyrlarynda sujetiň belli bir derejede ýaýramagyna ýol berlipdir, möçber jahden adaty goşgularyň çäginden çykylypdyr. Şol goşgularda iri sujetli eserlere mahsus alamatlaryň ençemesiniň başlangyjyny görmek bolýar.

Îñ häsiýetli zat hem şeýle şygyrlarda awtoryň adaty liriki meni epiki häsiýetleri özleşdirip ugraýar. Awtor şeýle pursatlarda epizodik personajlary öñe çykaryar. Liriki gahrymana mahsus häsiýetler, ondan gaýdan duýgular şeýle eserlerde liriki şygyrlardaky ýaly ýagdaýda duýlup durmaýar. Olar belli bir derejede tipik wakalaryň içinde hereket etdirilýän tipik obrazyň süñňüne sindirilýär.

Mysal alnan şygyrlarynda ýuze çykyp ugran alamatlar şol eserlere halk döredijiligine kysymdaş akgynда labyzly gürrüň beriş intonasiýasynyň siñip ugranlygy bilen hem bagly.

K.Gurbannepesow hakyky edebi döredijiliğiň aýrylmaz ýan ýoldaşy, oña kuwwat berýän folklorı oñat öwrenipdir, özleşdiripdir. Îñ gowy ýeri hem onuň şol gymmatly baýlygyň oñaýly täsirini döredijiligine siñdirmegi, özboluşly peýdalanmagy başarmagydyr.

K.Gurbannepesowyň «Goşgular we poemalar» (1958) ýygyntrysy onuň kämillige gadam basýandygyny alamatlandyrdy. Şahyr şowly ýazylan poemalary döredip ugrady.

Şahyryň döredijiliginde folklorıň täsiri köp taraplaýyn ýuze çykýar. Bu ýerde, ilki bilen, ýazyjylaryň we şahyrlaryň köpüsinde bolşy ýaly, folklor obrazyna, şeýle hem güýcli talantlar tarapyndan işlenilen obrazdara ýüzlenmekligi bellemeklik dogry bolar. Awtoryna uly abraý getiren Oktýabr rewolutsiýanyň 40 ýyllygyna bagışlanan «Taýmaz baba» poemasynda mätäçligiň simboly hökmünde öñe çykarylan Kempiriň obrazy munuň iñ gowy mysalydyr. Rewolýuciýadan ozal ezilip gelen türkmen halkynyň başyna düşen mätäçligi alamatlandyrýan şol obrazda klassyk şahyrymyz Keminäniň satira gamçysy bilen ýepbeklän garyplygynyň, halk döredijiliği eserlerinde, aýratyn hem Görogly eposynda ussatlarça suratlandyrylan pis gylykly betnyşan kempiriň alamatlary birleşýär.

Awtoryň söýgülü gahrymany Taýmazyn, garşysyna goýan bu göçme manyly obrazy klassyky poeziýada we halk döredijiliginde şu iki ugra degişli işlenilen iñ gowy çeperçilik serişdelerden gelip çykýan çeper detallar bilen bezelipdir.

K.Gurbannepesowyň döredijiliginde giň ulanylan halk döredijiligidenden we klassiki poeziýamyzyň gowy nusgalaryndan özleşdirilen, onuň eserlerine originallyk berýän başga bir ugry-da bellemek gerek. Bu ugur hem ýokarda agzalan alamat ýaly, ýazyjydyr şahyrlaryň köpüsiniň döredijiligine mahsus. Ýöne onuň K. Gurbannepesowyň döredijilige aýratynlyk häsiýetini bermek derejesine getirilmegi şahyryň oňa yzygiderli ýüzlenmegi, ony şahyrçylyk endigi derejesine çenli özleşdirmegi we şol derejede eserlerine siñdirmegi bilen baglanyşykly.

Halk döredijiliginde giň gerim alan we ony paýhas öwüşgini bilen bezän sada materializme laýyk dialektiki garşylygyň şygylardaky mazmunyň inine siñdirilişiniň köp we şowuna düşen mysallaryny beýik şahyrymyz türkmen poeziýasynyn, atasy Magtymguly Pyragynyň döredijiliginde görýäris. Şol tär akyldar şahyryň eserlerindäki zerli halkalary emele getiryän setirlerine, kä halatlarda bolsa onuň jadyly talantynyň täsiri astynda aýry-aýry jemlemelerine-de girip gidipdir. Munun, özi iň bärkisi öñe sürülyän pikiri ýagtylandyrýandygy, okyja mazmuny gowy özleşdirmäge kömek edýändigi, şygryň güýjuni, lezzetini artdyrýandygy hemmelere mälim hakykat.

K.Gurbannepesowyň şyşrlarynda şu alamat «*Soldat ýüregine*» girizilen eserlerde aňlanarlykly duýlup ugrady. «*Goşgular we poemalar*» (1956) atly ýygyndysynda bolsa ony eýýäm yzygiderli ýüzlenilýän esere maksatly siñdirilýän edebi döredijilik fakty hökmünde görýäris. Özi-hem bu usul şahyr tarapyndan dürli ýagdaýda peýdalanylýar.

Bir zadyň garşylykly iki tarapyny suratlandyrmaklyk şahyryň şygylarynda kä halatlarda aýratyn bir çeper detaly şöhleendirse, kä halatlarda tutuş mazmunyna, liriki ýa epiki häsiýetli gahrymanyň ösüş ýolunyň tutuş etapyna ýagty salýar. «*İki «Aýterek»* (1953) goşgusynda ýetişip, ýüreginde söýgi ody tutaşan liriki gahryman ýaşlygynda halk oýunlarynyň belli sanawajyny aýdyşsyý, oglan-gyz gatyşyp oýnandyklaryny, şol wagt şol sanawajy okap, kim gerek diýlende, gyzlara-da, oglanlara-da parh goýman, aňyna ilki geleni çagyryp

gezendigini ýatlaýar. İndi welin ol şol pursat gabat gelse, diňe söýgülüsiň adyny tutup gygyrjak. İne adamyň elmydama ýaş, döwür gitdigiçe kämilleşýän, özgerýän, baýlaşýan ýüreginiň dialektiki ösüşindäki garşylygyň şahyr ylhamyna täsir edişiniň çeper setirlerine geçişiniň, şygryny bezeýşiniň aýdyň mysaly. «İki «Aýterek» goşgusyndaky şu alamat gitdigiçe içgin özleşdirilip, şahyryň iri eserlerine hem siňip gidipdir.

Pikiriň aýdyňlygyny, özboluşlylygyny, köp halatlarda bolsa duýdansyzlygyny (munuň özi täsirliliği döredýän pursatlaryň biridir) üpjün edýän serişde hökmünde folkorda pikiriň hut belli bir sözüň anyk pursatda göz öñünde tutulanynda beýleki bir mana geçip, okyjyny haýran galдыryan pursatlar köp. K. Gurbannepesowyň döredijiliginde şeýle tär hem giň ulanylýar. Bu usul «İki «Aýterek» goşgusynda «gerek» sözünüň «Gerek» ady bilen çalşyrylmagy arkaly üpjün edilipdir. Bu ýagdaý biri beýlekisine sebäp bolýan, şonun, bilen edebi döredijiliği baýlaşdyrýan oñaýly aýlawy emele getirip, halkyň janly dilini giň peýdalanmaga itergi berýär.

Şol täriň ýerlikli we göwnejaý ulanylan ýerlerinde çeper pikir guýma halkalar arkaly birleşen berk zynjyry emele getirip, okyjynyň erkine dalaş edýär, ony kitabyň sahypalaryna daňyp goýýar. Awtoryň «**Söýgi poemasy**» goşgusynda «Sag» hem «däli» düşünjesiniň ulanylyşy we başga käbir şulara meňzeş düşünjeler muňa mysaldyr.

Halkyň janly dilini başarnykly peýdalanmakdan gelip çykýan şeýle mümkünçilikler K.Gurbannepesowyň döredijiligine mahsus başga bir möhüm aýratynlyk bilen hem utgaşyp gidýär. Şahyryň goşgularynda, şeýle hem poemalarynda kä halatlarda paş ediji setire (kempiřiň obrazyny ýatlaň) kä

halatlarda owunjak kemçiliklere ünsüni çekýän ýylgyrma, gaýry halatlarda, belki ygtýýarsyz gulkä alyp barýan ýeñil ýumor (Taýmaz babanyň gürrüñleri, «Ata we ogulda» Esen bilen kakasynyň arasynda bolup geçýän wakalar we beýleki köp sanly mysallar) yzygiderli suratda duşýar.

K.Gurbannepesowyň «Ýaşlyk dramasy» (1968) goşgusy şahyryň iñ ýörgünli eserleriniň birine öwrüldi. Onda liriki gahryman harasatly uruş ýyllaryna gabat gelen ýaşlyk söygüsini ýigidiň hem gyzyň şol wagtky duýgusyny ýatlayáar. Şahyr munda söyginiň ajaýyp tebigaty, belentligi, næzikligi şeýle hem onuň çarkandakly ýollarynda muhabetiň we hupbatyň kändigi hakda aýdýar. Obrazly detallary, ýesir ediji næzik duýgulary özünde jemleýän, bu goşguda aňylýan sujet ýordumy hem ýokarky mazmunyň beýanyndan emele gelyär. Sujetiň ýaýbaňlygyna, mazmunyň epiki giňlige kapyáha hem setir erkinlige seretmezden, bu şygyr türkmen, poeziýasynda öñden däp bolup gelyän dörtlemä esaslanylyp döredilipdir.

«Ýaşlyk dramasyny» şahyr ençeme gezek täzeden işledi, barha kämilleşdirdi. Şygyr okyja hem, diňleýjä hem ilki başdan ýarapdy. Şol hem onuň üzönüksiz kämilleşdirilmegine, köpüň islegine laýyklaşdyrylmagyna sebäp boldy. Şol sebäpli awtor ony kabinet şertinde däl-de, halkyň arasynda, iliň-günüň «kömegi bilen» syntgylady. Hiç wagt köpcüligiň raýyny ýykmaýan şahyr ony özünden haýış edenlere telewideniede, radioda, ýygnaklarda, resmi, resmi däl duşuşyklarda, üýşmeleňlerde gaýtalap-gaýtalap aýdyp berdi. Şol prosesiň dowamında hem bu goşga täze-taze meñzetmeler, obrazly detallar, setirler we bentler goşuldy.

K.Gurbannepesowyň döredijiliginde dünýäniň atly şahyrlarynyň gymmatly pikirlerine, ýiti sözlerine salylanma, şolara eýermek, olardan bat almak, olary täzelemek we ösdürmek köp duşýar. Bu babatda ol diňe tanymal şahyrlara uýup durmaýar, mañzyna batan jümläni ýa frazany heniz özüče adygmadyklardan hem alýar. Onuň halk parasadyna, folklor a kän ýüzlenmeli, milli öwüşginlikleri içgin özleşdirmegi hem olary okyjysyna baýlaşdyryp ýa täzeläp gaýtaryp

bermegi-de önde bellenilişi ýaly, ýokarky alamatlar bilen ugurdaş çeperçilik hadysalardyr. Bu onuň halk talantlary bilen goňşokara gatnaşygynyň berkdiginden gelip çykýar.

«Ýaşlyk dramasy» goşgusynda hem halkylyk güýçli duýulýar. Goşguyň bütin durky, aýratyn hem dili ganatly detallary, intonasiýasy, mazmunynyň ýuze çykarylyşy K.Gurbannepesrwa mahsus öwüşgine bezelen çeper halky ýörelgeleri ýada salyp dur. Onda ýigitligiň şadyýan joşguny, pursatyny peýläp çenenýän satira, ýörite hetjiklenmese-de, gara ganatyny gerip abanýan tragediya, garaz, durmuşyň özi mewç urýar.

«Ýaşlyk dramasynda» K. Gurbannepesowyň döredijilige mahsus lirklik, epiki beýan has-da güýçlendi. Onda awtoryň tutuş döredijiligini bezeýän alamatlar içgin birleşdi. Goşgynyň liriki gahrymany geljekde Taýmaz baba ýaly ökde gürrüñci bolup ýetişjek, söýgüsine wepaly, duýgur, adamçylyk etmegi, garaşmagy, ykbalyna döz gelmegi başarýan, takaty, paýhasy ýetik boz ýigidi hökmünde-de göz öňüne gelýär. Umuman, K. Gurbannepesowyň döredijilik ýüzünü kesgitlän alamatlar ony talantly şahyr hökmünde giň okyjylar köpçüligine tanadan «Taýmaz baba» poemasy ýazylmazyndan öñ görnüp ugrapdy. Ýöne olar türkmen sowet edebiýatynyň gowy nusgasyna öwrülen bu eserde has aýdyňlaşdy, biri-birine mäkäm saplaşdy. Biri beýlekisiniň üstünü ýetirip çeperçilik serişdeleriniň we tärleriniň bitewilikde ulananda emele getirýän täsin güýjüne eýe boldular. «Taýmaz baba» poemasynyň okyjylaryň ýüregine aralaşyp bilendigi şonuň üçýn. Muny şol esere mahsus köp alamatlar tassyklayáar.

Poema iki kitapdan ybarat bolup, olarda garyp türkmen daýhanynyň Oktýabr rewolýusiýasyndan öñki döwürde başyndan geçiren horluklary, onuň ýaş Sowet döwletiniň emele gelen ilkinji ýyllaryndan başlap ýurdumyzda sosiýalistik jemgyeti gurmak ýolunda alyp baran göreşleri hem-de oba hojalygyny kolhozlaşdyrmak, daýhan hojalygyny gurplandyryp, garyplygyň soñuna çykmak ugrunda durmuşa geçirilen çäreler barasynda gürrüñ berilýär.

Şahyr agtygy bilen

Gürrüň eseriň baş gahrymany Taýmaz babanyň dilinden alnyp barylýar. Bälçikden şadyýan, bagtly durmuşyň gadyryny bilyän, oña az guwanmaýan, sapaly döwre ýetiren Kommunistik partiýany, abadanlaşan hem-de üstünlikden üstünlige barýan ýurduny jany-teni bilen söýyän Taýmaz baba gürrüne örän ökde. Onuň häsiýet aýratynlygyny, edim-gylymyny doly aýdyňlaşdyrýan şol gürrüňler gzyzkly hem-de gahrymançylykly wakalaryň ulgamyna sapyp, okyjynyň göz önünde baş gahrymanyň ýigit ýyllaryndan beýlæk gatnaşan hadalaryny, eden hereketlerini birme-bir janladırýar.

Taýmaz baba obrazy türkmen sowet edebiýatynda döredilen gzyzkly obrazlaryň biri bolup, daýhanlaryň aglabा köpçüligine mahsus häsiýetleri özünde jemlän tipleriň birini göz öñune getirýär.

Ýaş ýigit Taýmaz Tilki baýyň juwazyny sürüyär. Günlükçilik edýär. Munuň ne daýhançylyk guraly, ne-de hojalyk esbaby bar.

Ata-ene söýgüsini, maşgala şatlygyny tas unudan öz-basdak içeri bilen baglanyşykly lezzetli we hossaly taraplaryň hiçisinden habarsyz ýaş ýigit hepbik ýaly garnyny ine-gana doýurmaga mümkünçilik tapman, rewolýusiýanyň öñ ýanyndaky agyr ýyllarda mätäçligiň elhenç derdeserini başyýdan geçirýär. Ol pälä-de bijesiz iberilýär.

Şu ýagday onuň halkyň durmuşyna çuň aralaşmagyna, oba durmuşynyň köp hadalaryna gatnaşmagyna, şol wakalaryň içinde bişismegine ýeltipdir. Taýmazda ekspluatator/eziji synpa garşıy güýcli ýigrenjiň terbielenmegine, onuň

daýhan köpçüligine mahsus yrgalykdan halas bolmagyna, şadyýan, wäşi häsiyetde ýetişmegine şol özboluşly durmuşy täsirini ýetirýär.

Käbir halatlarda agyr pursaty piňine alman, olary döş gerip garsylaýan, şadyýanlygyny we wäşiligini saklaýanlygy hem-de gam-gussa batyp oturmaýanlygy sebäpli, kynçylyklardan el ujundan çykalga tapýan ýaly görünýän, ertekileriň degişgen gahrymanlaryna çalym edýän Taýmaz özüniň paýyna düşen şol ýagdaýa laýyklykda, ilkinji nobat-da, baýlaryň özi bilen dälde, şolar tarapyndan boýnuna atylan açlyk bilen göreşmeli bolýar.

Şahyryň «Taýmaz baba» eserinde göz öñünde tutan esasy maksady mätäçlige garşı goreşmekde türkmen batragynyň başyndan geçirerenlerini açyp görkezmekdi. Şu mesele, ilkinji nobatda, Taýmaz ýalylaryň takdyry bilen baglydy. Hemmeden beter mätäçligiň ejirini çeken, onuň elhenç hupbatyny ýuwdan, oña garşı içgin göreşen, partiýa we hökümetimiz tarapyndan bu ugurda geçirilýän çärelere höwesli gatnaşanlaryň iň dyzmaçlary hem şolardy.

Su mesele biziň edebiýatymzda heniz «Taýmaz baba» eserinid öne sürýän möcberinde az gozgaldy. Meseläniň aktuallygy şundan ybarat.

Şol meseläniň edebiýatymzda Taýmaz babanyň obrazy arkaly çözülenligi hem awtoryň uly utuşlarynyň biri bolup durýar. K.Gurbannepesow şol örän wajyp meseläni çözmekde onuň esasy agramynyň Taýmaz ýaly tüýs garyp halkyň wekilleriniň gerdenine düşendigini poeziýanyň kämil serişdeleriniň üsti bilei dogry görkezmegi başarırypdyr. Şol çylşyrymlı obrazy şahyrana dilde, halk döredijiliginin sadadan akgynly, ýumoristik öwüşginli äheňinde suratlandyrıp, tipiki wakalaryň içinde hereket etdirmegiň, ony etine-ganyny getirip janlandyrıp goýbermegiň hötdesinden gelipdir.

«Taýmaz baba» poemasynda Asman ejäniň, Ýolludyr Çepbäniň, olaryň söýgülileri Ogulladyr Jereniň, Saşa daýynyň, Annamyrat körüň, Çakan mollanyň obrazlary ýaly ynandyryjy obrazlar döredildi. Taýmaz babanyň gylyk-häsiyetini aýdyňlaşdyrmaga, onuň başdan geçirerenlerini nygtamaga we wakalary real suratlandyrırmaga itergi beren bu kömekçi obrazlar hem öz nobatında

edebiýatmyzy baylaşdyrdy. Olaryň hersiniň öz häsiýeti, öz ýüzi bar. Hersi şol döwür türkmen zähmetkeşleriniň belli bir toparynyň tipiki wekili hökmünde suratlandyrylypdyr. Şol gahrymanlaryň we personajlaryň arasynda halkyň we özünwd bagtly durmuşy ugrundaky göreşiň jümmüşinde gezen Taýmaz babanyň bitewi häsiýetli ýagty obrazy örboýuna galýar. Onda rewolýusiýanyň öñ ýanynda we onuň ýeňip üstün çykan ilkinji ýyllarynda ýaşan we göreşen türkmen zähmetkeşleriniň iň gowy häsiýetleriniň aglabasyny özünde jemlän garyp gatlaga muwapyk gylyklaryň tas hemmesi diýen ýaly çeper sintezde birleşýär. Taýmaz hiç wagt umytdan düşmeýän, kynçylygy adaty ýagdaý hökmünde kabul edýän, göreş gazanyaň bişişip ýören, gerek pursatynda edil oýna girişen ýaly edip, ölümlü ýaka tutuşmagy başarıyan, öz gaýgysyny basyp, ýoldaşynyň, ili-günüň hesretine durşuna çümüp gidýän, «ilim-günüm bolmasa, aýym-günüm dogmasyn» nakyyna düýrmegi bilen eýeryän adam. Onuň internasional duýgusy ösen. Ýaýdanjaňlykdan halas. Hemrasy şadyýanlyk. Maşgalasyna wepaly. Din-adatyň zyýanly täsirinden azat. Çagalaryň dosty. Şu häsiýetleri özünde jemleyän, şahyryň lezzetli dilinde çeper beýanyny tapan Taýmaz baba obrazy sowet okyjysynyň iň gowy dostlarynyň birine öwrüldi.

K.Gurbannepesow «Taýmaz baba» poemasynyň üstünde 1957-nji ýylда işläp başlaýar. 1959-njy ýylда onuň ikinji kitabı dünýä inýär. Şeýdip «Taýmaz baba» eseri şygyr setirlerinde ýazylan, düýpli wakalar barada gürrün, berýän, ahyry bir ugra jemlenýän, ululy-kiçili birnäçe sujet ýordumly esere öwrülip gitdi.

Emma ýagsyny söýüp, ýamany ýigrenýän, durmuşy içgin synlamagy öwrenen şahyryň duýgur ýüreginiň gatlarynda okyja ýetmek arzuwy bilen daş çykmagy küýsäp, müñzeşip ýatan pikirler entek kändi. «Taýmaz baba» eserinde talanty oñat ganat geren, öz döredijilik stilini, öz gürrüň beriş tärini, hiñlenmeli labzyny tapan şahyr eýýäm 1961-nji ýylда «Ata we ogul» atly täze kitabyny neşir etdirdi.

Şahyr öýündäki iş kabinetinde

K.Gurbannepesowyň «Ata we oglu» poemasynda kolhozçy ýigit Eseniň öz bagtyny özi gurmak ugrundaky görevi, dini däp-dessurlary goldaýanlaryň durmuşda yza galyp, sosialistik medenietiň depginli ösüşinde päsgelçilik döredýänleriň harazyna suw guýyan öz atasy tetellilere garşy alyp barýan görevi barada söhbet açýar.

Eseriň baş gahrymany Esen komsomol hatarynda terbielenen traktörçy ýigit. Ol durmuşa täzece göz aýlamagy başarıyar. Könäniň köpçülige, aýratynam kakasy ýalylara ýetirýän ýaramaz täsirini duýýar, diniň ençeme ýaşlaryň bagtyny baglaýandygyny gözü bilen görýär we könäniň goýup giden ýaramaz dessurlaryny goldaýanlaryň we şolaryň täsirine düşenleriň hemmesiniň garşysyna aýaga galýar. Olar köplük däl. Öz keçjal kakasy, komsomol çleni/agzasy Gözeliň atasy Gajar ussa we ýene şolara meñzeşler.

Eserde göreviň esasy düwni edilip maşgaladaky patriarchal ýörelgelerden galan endikleriň ýetirýän täsiri sebäpli döreyän garşylyk saýlanylyp tutulypdyr. Maşgalada atanyň çäksiz hukugyny dikeldýän, ony maşgalanyň ähli çlenleriniň üstünden hökmürowan edip goýyan bu düzgüniň duýarlyk galyndysy türkmen daýhanlarynda medeni rewolýusiýa ýyllarynda-da, ondan soñam belli bir derejede saklanýardy. Atalaryň birnäçesi yzagalak dessurlaryň tarapdary bolup çykyş edýärdi. Eseniň keçjal kakasy şol tiplerdendi. Esene täze durmuşa badak salan atasynyň garşysyna görüşmek, onuň Gajar ussa ýaly ilaty çürkäp ýasaýan köne pikirliler tarapyndan nem berilýän keçjal patriarchal erkini döwmek, ondan üstün çykmak we ýeňip geçmek ýeňil düşmeyär.

Oña komsomol ýoldaşlary kömek berýär. Kolhozyň başlygy Agatly duýgudaşlyk edýär. Galyberse-de, Eseniň söýgüden we ynamdan doly ýaş ýüregi, egsilmez hyjuwy, ýanbermez gaýraty, sowet jemyetçiliği ýaly arkadagy bar. Ýagdaýa düşünjeli göz ýetirýän ýaş ýigit yrgalykdan hem halas. Ol şadyýanlykdan hem paýyny gidermändir.

Esen «Göreşde ataňam bolsa ýyk» diýen türkmen nakyyna eýerýär. Ol barlyşyksyz göreşýji. Şu nukdaýnazardan bellenilmeli ýekeje pursat, ol hem Eseniň öz atasynyň üstüne öñürti hüjüme geçmeýänligi: Bu ýagdaý Eseniň hereket edýän döwrüniň oña berýän artykmaçlyklary, ýigidiň göreş mümkünçilikleriniň köpdüğü, ýaşkiçidigi we gaýry sebäpler esasynda ýuze çykýar. Şeýtmeklik Eseniň öz häsiýetiniň gowy taraplaryny, kakasyna garşy alyp barýan gereşiniň adalatlydygyny, Keçjalyň tutýan pozisiýasynyň düýbüniň çüýrükdigini aýdyňlaşdyrmaga hem gowy kömek edýär. Şonuň üçin ol ýagdaý könäniň ýaramaz täsirine garşy düşünjeli göreş alyp barýan Eseniň häsiýet bitewiligine we obrazyň görelde görkezijilik gymmatyna çigit ýaly-da zeper ýetirmeyär. Tersine, ony bezeýär, ondaky geçirimlilik, adalatlylyk ýaly gowy häsiýetleri nygtáýar.

Durmuşyň özünden gelip çykýan barlyşyksyz garşylyklar kitapda şu planda hem çözülipdir. Geçirimli we barlyşyksyz, söýmegini we ýigrenmegi başarıyan ýaş ýigit Eseniň obrazy örboýuna galdyrylypdyr.

Türkmen zähmetkeşleriniň ähli sowet halky bilen agzybir maşgala birigişip, bagtly durmuş gurup ugran döwri bolan soňky ýarym asyr gowrak wagtyň içinde olaryň durmuşynda ösüşiň we özgerişiniň birnäçe basgańcagy geçildi. Eger «Taýmaz baba», «Ata we ogul» kitaplarynda K.Gurbannepesow şol basgańçaklaryň ilkinji sosiýalistik özgerişlikler bilen bagly pursatlaryny saýlap tutan bolsa, şol taryhy döwürlerde hereket eden sowet adamlaryny, gahryman ýaşlarymyzyň tipik wekillerini görkezen bolsa, onuň «Aýy günler, süýji günler» (1962) atly üçünji kitaby basybalyjy Germaniya faşizmine garşy göreşilen gazaply ýyllar barasynda söz açýar.

Bu kitapda hem eseriň baş gahrymany ýaşlar. Ýüñi ýeten goç ýigit Bugra çopan we adamsy Hasan kölünde ýapon samuraýlaryny yzyna gaýtarmaklyga gatnaşyp, wepat bolan dul gelin Okulmeñli ikisi söýüşýärler. Eserde front ýyllarynda sowet tylýnda edilen gahrymançylykly işler, adamlaryň başyna düşen horluklar dogrusynda aýdylýar. Esasy gürrüň weli Okulmeñlidir Bugra çopanyň boý ýigidiň dul gelne öýlenmegini ýazgarýan galak düşünjä garşy gelýän söýgülerí we şonuň bilen baglanyşykly döreyän hupbatlary ýeňip geçişleri barada gidýär.

Türkmen sowet edebiýatynda bu tema A. Kekilowyň «Söýg» atly uly eserinde giňişleýin şekillendirilipdi. Türkmen intelligensiýasynyň wekili Akmyradyň şol ýoldaky ähli kynçylyklary diñe bir özünüň däl, gahryman frontçynyň yzynda dul galan Ogulnabadyň hem ýeňip geçmegine kömek edişi suratlandyrlyypdy. Alym ýigide bu görüşinde alan düýpli bilimi, gözýetiminiň giňligi kömek edipdi. Ol Ogulnabadyň ýokary bilim almak höwesini goldap, ýokary okuw jaýyny gutarmagyny we öñden gelýändäp-dessurlary düşünjeli garamagyny, öz bagty ugrundaky görüş ýolunda gabat gelýän päsgelçiliklere garşy merdana durmagyny gazanypdy.

Emma K.Gurbannepesowyň Bugra çopany, Okulmeñlisi ýokary bilimli däl. Olaryň ýagdaýy düýpgöter başga. Şahyr şu kyn meseläni çopan ýigidiň we kolhozçy gelniň gazaply uruş ýyllarynda çözüşini görkezmegi, olaryň häsiýet aýratynlyklaryny, edýän hereketlerini suratlandyrmagy niýet edinipdir, şu jähtden «Ajy günler, süýji günler» kitabynyň mazmuny belli bir derejede

«Söýgi» romanynyňka çalymdaş gelyän ýaly görünse-de, düýbünden onuň gaýtalanmasy däl. Tersine, belli şahyr A. Kekilow tarapyndan öñ ýazylan şol gowy romandan öwrenildigi we şonda düýbi tutulan gowy däbiň, esaslandyrylan täze başlangyjyň alnyp geterildigidir. Bir meseläniň durmuşymyza mahsus başga bir ýagdaýda ýüze çykyşyna ser salyndygy we çözüldigidir. Muny Ogulnabatdyr Akmyrat bilen Ogulmeňlidir Bugra çopanyň obrayndaky häsiýet aýratynlyklary aýdyň subut edýär. Şol obrazlar hiç bir jahden biri-birine meňzemeýär. Hersiniň öz ýüzi, öz aýratynlygy bar.

Bugra çopan bagtly durmuşa guwanýan, gerek ýerinde onuň üçin janyny bermäge taýýar, işine ökde, utanjaň bir ýigit, Ol ýaramaz endiklerden we ynançlardan halas. Arassa söýgusi bar, oňa wepaly.

Ýigit bilen deň-duş Ogulmeňli hem köp halatda ondan tapawutlanmaýar. Olaryň ikisiniň hem pák ýüregi, adamkärçilikli duýgusy bar. Kolhozda gowy işleyärler. Uly iliň başyna düşen kynçylygy deň çekişyärler.

Ogulmeňli Bugra çopany tüýs ýüreginden söýse-de, oňa geljek gep-gürrüňi ýada salyp, öz ýanyndan Bugrany aýap, köp gezyär. Özünü oňa mynasyp görmeýär, onuň bagtyny baglan hasap edýär. Belent adamkärçilikden ugur alýan belli bir derejede köne däp-dessurlaryň ýaramaz täsiri hem-de düýpli sowat edinibilmeliň çäklendirmesi netijesinde döreýän, şonuň bilen käbir otrisael/oňalýly öwüşgin alyp gidýän şol hereketler diýmeseň, Ogulmeňli gazaply ýyllarda ursuň agyr labyryny egninde göteren edermen gelin-gyzlarymyzyň tipiki wekili. Onuň asylly hereketleri, pák söýgusi ýanbermez erki, gelinlik haýasy, garaz, oba maşgalasyna gelişýän ähli gowy taraplary bu obray edebiýatymyzyň oňat mysallarynyň birine öwürdi.

Agzalyp geçen eserleriň mazmunyndan görnüşi ýaly, K.Gurbannepesow, esasan, ösüş taryhymyzda duýarlykly yz galdyran wakalara, şol wakalarda esasy rol oýnan adamlaryň tiplerine, özboluşly häsiýetlere, durmuşda giň orun alan pursatlara, ýagdaýlara ýüzlenýär. Awtoryn «Gumdan tapylan ýürek» (1965) atly kitaby hem şony tassyklaýar.

Zähmetkes maşgalasynda gowy terbie alyp, asuda sähralarymyzda, gum gerişleriniň ulgamlary ýaýrap giden giňişliklerimizde ösüp ýetişen sypaýyçylykly türkmen gyzlarynyň çekinjeň ýüreginiň özünde saklaýan baýlygynyň çäksizdigi diňe şahyra ýa-da ýazyja däl, hemmelere mälim.

K.Gurbannepesow «Gumdan tapylan ýüreginde» şol basyrylgы hazynalaryň biri barasynda gürrüň berýär. Onda indi boýy ýeten, arzuw-hyýaly bişişen ene-atasyz gum gyzynyň uruş ýyllarynda başyna düşen horluklar, aňsat eklenjiň kül-külüne düşen betnebis gelnejesiniň onuň daşynda gurýan hileleriniň, mekirlik bilen tylда saklanan ýa gulluga alynman galan, naýynsap erkek sumaklaryň gödek isleginden ugur alyp uzadan nejis elleriniň dereden päsgelçilikleri, Gülnäziň öz namysyny gorap görkezen gahrymançylygy, ýanbermez erki, çäksiz söýgusi we belent ynanjy, sowet adamlarynyň oña beren kömegi hem-de bularyň ähli kynçylyklary ýeňip üstün çykyşy bilen okyjy birme-bir tanyşdyrylýar. Netijede, çözgüdi näbelli galan şol takdyryň eýesi gumly gyz Gülnäziň obrazy onuň aňyna hemişelik ornaşýar.

«Gumdan tapylan ýurek» atly poemanyň gahrymany Gülnäziň uruş ýyllarynda başyna düşen gün «Ajjy günler, süýji günlerdäki» Bugra çopanyň Ogulmeňsiniňkiden her taraplaýyn tapawutlanylýar. Ogulmeňli urşuň agyr şertleri başyna düşüp, kynçylyklary köpüň biri bolup çekýär. Çölde hossarsyz galan, özboluşly şertlerde ýaşan we göreşen Gülnäziň obrazynyň welin adamynyň kuwwatynyň, erkiniň, azatlyga bolan isleginiň çäksizdigini ýaňsydan göçme mana eýe filosofiki äheňi bar. Onuň hakyt ýetişen näz-kereşmeli gyz halyna tas ýekelikde diýen ýaly agyr şertlerde ýaşamagy we päsgelçiliklere seretmezden, maksadyna tarap gyşarnyksyz göni gitmegi şol pikiri ýeterlik tekrarlamaga kömek edipdir.

Durmuşa, onuň dürli taraplaryna umumy esasda akyllı ýetirmäge synanyşmak, tejribäň, esasy käriň bilen baglanyşykly işlere, hadysalara ser salmak, olar hakdaky pikiriň aýtmak K.Gurbannepesowyň «Kyrk» (1967) atly ýygyndysynda hem aýdyň duýulýar.

Awtoryň öz aýdyşy ýaly, bu ýygynnyda ömür hakda, döwür hakda, şahyr hakda, şygyr hakda, edebi janrlar we olaryň köp sanly formalary barasynda pikir ýoredilýär. Ýygynnydaky «Kyrk» poemasynda bolsa şahyr özüniň kyrk ýaşynyň dowamynnda eden işlerini, döredijilik biografiýasyna degişli käbir pursatlary ýatlaýar, olary täzeden gözden geçirýär. Şahyrana ylhamynyň gözbaşy hakda aýdyň, mähriban Watynyna, sowet gurluşyna minnetdarlyk bildirýär. Oňa şundan bu ýana hem wepaly bolmaklyga özboluşly kasam edýär. Goýberen kemçilikleriniň sebäbine göz ýetirmäge, ondan sapak almaga dyrjaşýar.

Ýatlamalardan, içki oýlanmalardan, isleg-arzuwlaryň, şahyrana hyjuwyň beýanyndan doly, filosofiki äheňe ýugrulan bu poema şahyryň ýaşan ömrüniň özboluşly hasabaty boldy.

Soldan: N.Halmämmedow- K.Gurbannepesow

K.Gurbannepesow Taýmaz hakdamy, Bugra çopan baradamy, Esen dogrusyndamy gürrüň berende, ägirt işleri bitiryän şol adamlar halk köpçüliginiň aglabasyna mahsus häsiýetde, şolaryň derejesinde görkezilýär. Agyr şertlerde işläñ we göreşen Gülnäziň gaýduwsyzlygy hem şu nukdaýnazardan seredeniňde, aýratyn tapawutlanyp durmaýar. Şol gün başyna düşse, türkmen gyzlarynyň köpüsü edil Gülnäziň hereketlerini gaýtalardy. Oňa sek ýok. Bu ýerde şahyryň hyzmaty gahrymany özi ýaly beýleki adamlardan üýtgeşik edip suratlandyrman, obyektiwigli we reallygy saklaýandygyndan, gahrymançylykly görüşleri

başyndan geçiren sowet adamsynyň özuniň we işiniň belentligini bütün gözelliginde görkezmegi başarıyanlygyndan ybaratdyr.

Şony gazanmak ugrunda çalşyp gelen şahyryň poemalarynda ilki gezek şygylarynda ýüze çykan, soňra ösdürilip ugralan obrazlylyk ugrundaky göreş has-da güýçlendi. Olarda filosofiki kesgitlemelere ýugrulan, ata-babalarymyzyň durmuş tejribesini jemleýän, az sözde giň manyň berip bilýän nakyllaryň çäksiz mümkünçiliklerinden peýdalananmaklyk hem artdy. Üç, ýedi, kyrk ýaly halk ertekilerini syrly bezeýän şertliliğiň yzygiderli getirilýänligi-de görnüp dur.

Mazmunyň ýeňil özleşdirilmegine, obrazyň mähremliginiň we täsirliliginde artmagyna alyp barýan garşylykly suratlandyrmaklyk hem K.Gurbannepesowyň kämilleşen döredijiliginiň hemişelik hemrasydyr. «Taýmaz baba-da», onuň soňky poemalary-da detallaryň we mazmunyň beýanynyň şeýle suratlandyrmasyndan doly diýsek ýalñyşmarys. Şygylarynda görnüp ugran bu alamat hem onuň iri eserlerinde çeper analiziň we umumylaşdyrmanyň süñňüne siňip upgrady.

K.Gurbannepesowyň poemalarynyň mazmunyny, döreden obrazlarynyň häsietylendirilişini güýçlendirýän, çeper edebiýatyň hakyky gözbaşy bolan halk döredijiliginden susulyp alynýan, talaba laýyklykda şol durşuna ýa-da täzelenilip peýdalanylýan çeper detallar hem öz nobatynda originýlliygy saklamaga, şahyryň döredijilik yüzünü kesgitlemäge kömek eden çeperçilik ýaragyna öwrülipdir:

Çäwiş ýaly asyljyrap

Zürrük öýüň işigiňdei

(«Taýmaz baba», 37 sah.)..

Gysyr ýatan çuwallaryň

Garynjygy tyñzaberdi

(Şol ýerde, 55 sah.)..

Ýylan ýaly owsun atýar

Köz keteniň sary ýoly

(Şol ýerde, 63 sah.).

K.Gurbannepesowyň poemalarynda mazmunyň giňişleýin berilmeginde, obraza degişli iň häsiýetli detallaryň aýny bolşunda suratlandyrılmagynda «Taýmaz baba» eserinde ymykly kämilleşip, edebiýatymyzy baýlaşdyran erkinlik uly rol oýnady. Şahyr kapyýanyň we şygyr setirleriniň, şeýle hem ritmiki sazlanyşygyň epiki beýana erkin kybaplaşdyrylmagyny gazandy. Olar şahyryň mazmuny islendik ýagdayda beýan etmegine, giňişleýin düşündirmegine, gaýtalap-gaýtalap nygtamagyna kömek etdi, çeperçilik serişdeleriniň dürlü tärlerde getirilýän detallary timarlamagyna amatly şert döredýän mümkünçilikleri artdyrdy.

«Köýündedi — küyümdedi», «külbnejigme — gülmejegme», «mäkiýany — ýok ýaly», «hötjetdir — ýetjekdir», «jok-joky — çokjası», «kimdigne — kündüğne» kysymly sazlanyşygy hem owazlylygy özünde saklaýan, goşgynyň owadanlygyny aňladýan, şonuň bilen birlikde awtoryna many seçmekde, söz saýlamakda giň erkinlik berýän, ilki göräymäge bir böwri açık, emma uly mümkünçilikleriň eýesi şeýle kapyýalar şahyryň poemalarynda örän köp duşýar. Házırkı zaman poeziýamyza aňyrsy Magtymguludan gelýän (bendäni — sen däni) — «Ýerbe-ýer geçdi» goşgusyndan) şu täzeligi K.Gurban-nepesow ornaşdyrdy. Bizde oña yzygiderli ýüzlenenleriň ilkinjisi K.Gurbannepesowdyr.

Şahyr şu erkinligi edebiýatymyzda ilkinji bolup poemalarynyň esasynda ýatan şygyr ölçeglerine hem geçirdi. Ol belli mukdardaky bogunlardan ybarat setirleri, olardaky sezuralary, hatda aýratyn bentlerdäki setirleriň sanyny-da epiki ýaýrawly poetik mazmuna uýgunlaşdyrdy. Sekiz bogunly dörtlemäni poemalarynda mazmuny beýan etmegiň esasy hökmünde ulanmak bilen birlikde, onun, önden gelýän ölçeglerini özgertdi, täzece ulandy.

Ozal dörtlemäniň bogun we setir sany belli ölçegleri ykrar edilip gelnen bolsa, K.Gurbannepesowyň poemalarynda bir bitewi stili ykrar edýän umumy alamatlary diýmeseň, olaryň ölçeg dürlüliginiň çägi ýok. Diñe bir «Taýmaz

baba» poemasyňň giriş bölümünde 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16 setirli bentler bar. Şolaryň içinde 7, 10, 12 setirli aýry-aýry bentleriň redifli kapyýanyn, kömegi arkaly özara birleşýänleri-de bar. Bu diňe bentleriň setir sany barada, kitapda ýerleşdirilişine seredeniňde, şol setirleriň bogun sany-da dürli-dürli.

Şygyr galypynyň şeýle çeýeligi hem özboluşlylygyny şahyr K. Gurbannepesow türkmen sowet poeziýasyna mäkäm ornaşdyrdy, ony ökdelik bilen sosialistik hakykaty suratlandyrýan köp taraply epiki mazmuna tabyn etdi.

Şahyryň güýçli hem sagdyn lirasy bar. Lirizmiň şireli lezzeti, ýakymly howurdan doly muhabbeti, burk urujy ysy onuň şygylarynyň esasy kuwwatyny emele getirýär. Şonda-da K.Gurbannepesowyň bütin döredijiliginde, şol sanda liriki temany işleyşinde-de agraslyk, saldamlylyk, epiki mazmun agdyklyk edýär. Şahyr baýdak boýly näzli gözele guwananda-da, onuň näz-kereşmesini suratlandyrmagá yüzlenende-de, syrly pynhanlyklara aralaşanda-da hyjuwy egsiler ýaly del. Şeýle setirler hemise tebigy duýgudan doly. Emma welin uly adamkärçilik, professional şahyryň obyektiwligi hiç wagt unudylanok. Mysal üçin, ýaşy bir çene ýeten ýigit ýürekli liriki gahryman bir gözele maýyl bolup, onuň yzyna düşdügi onda bolan adamkärçilik öýde sekiz çagasyň bardygyny, aýalynyň şolaryň terbiesi bilen dünýäden bizardygyny, uluja gyzyna söz aýdyjy gelip ýörendigini ýatladýar.

Obyektiwlik we ynsanperwerlik, adama bolan söýgi, sowet durmuşyna, azat äleme bolan ylas K. Gurbannepesowy kämilliğin ýokary basgaçagyna geterdi. K.Gurbannepesowyň okyjylaryna hödürüln «Toprak» (1978), «Menzil» atly uly

ýygyndylary, metbugatdaky, radio-telewideniedäki çykyşlary şony subut edýär. Şahyryň elli ýaşy mynasybetli goýberilen uly göwrümlı «Menzil» atly bir tomluga diñe «Kyrk» (1967) hem «Ynsan bilen ynsap» (1970) atly poemalaryň ýerleşdirilmegi hem şony aňladýar.

«Kyrk» onuň döredijilik hasabatyny, şygyr älemine, öz senedine, halk öñündäki borjuna garaýsyny aňladýan bolsa, «Ynsan bilen ynsap» onuň ýaşlykdan yzarlap, ösdürip gelen, kalbynda hemişelik beslän temasy. Ol özüniň uçuryp goýberýän bürgütlerini şol kalbynyň pynhan burçunda terbiýeleýär, ynsabyna ýugurýar. «Toprak» kitabynyň ilki başyndaky gysgajyk düşündirişde şeýle sözlem bar. «Şahyr üçin topragyň manysy örän uly. Ene, ata, perzent, söýgi, zähmet, ömür, ölüm—bularyň hemmesi hakynda topraga bolan wepalylygyň üsti bilen gürrüň açylýar». Şahyryň ynsaby topragyňam seresi.

Şahyr älemin giñdigine, jahanyň gowudygyna, geñdigine, asmanynyň belentligine, geçmişiniň çuñdugyna göz ýetirdi. Şolaryň hemmesiniň sakasynda duranyň adamdygyny, onuň hem şu gününiň sosializmdigini, ertiriniň kommunizmdigini nygtaýar, bu ýolda döwürdeşlerine, geljekki nesle kömek etjek, olaryň ruhuny göterjek gowy pikirleri ýetirmäge çalyşýar. «Taýmaz babany» rus diline terjime eden moskwaly A. Krongauz bu poema barada şahyryň özüne siz biziň zamanamyza baryp ýatan gowy ýadygärlik döretdiňiz, halkylygy, awtorynyň epiki ussatlygy boýunça diñe «Vasiliý Tiýorkin» (Tvardovskiý) bolaýmasa, soňky çäryek asyryň içinde «Taýmaz baba» taý geljek tapylmaz. Sowet poeziýasynda şu iki poema deň geler ýaly üçünji eseri bilemok diýip ýazydy². Poemada şunuň ýaly üstünlik gazanan şahyr okyjysyna çuň mazmunly dürdäne pikirleri ýetirmegiň hatyrasyna dürli göwrümlı çaklaň goşgulara agram salyp ugrady. Ata-babalaryň paýhasyny, Magtymguly, Mollanepes, Maksim Gorkiý, Maýakovskiý, Maksim Tank, Ýakup Kolas, Marşak, Fet, Durdy Haldurdy ýaly ajaýyp şahyrlaryň tejribesini peýdalanmak

² Jumaýew K: Kerim Gurbannepesow. Aşgabat, 1977, 67 sah.

bilen, şygyrlarynyň gözelligini täze basgaçaga gösterdi. Olary sadalaşdyrdy, owadanlady, timarlady, okyjysyna ýakynlaşdyrdy. İñ bähbitli tarapy hem, mazmundan ýüki ýetik, gözelliği göwnüňden turýan şol şygyrlarda adamynyň we onuň dünýäsiniň dürli tarapy, çuň ahlak meseleleri şöhle tapdy. Şahyr okyjysyny diñe bir estetiký nukdaýnazardan terbielemek däl, onuň ündewçisine, maslahatçysyna, göwün hoşuna öwrüldi. Okyjy özüniň kalbynda adam gatnaşyklaryna dahylly döreýän soraglaryň köpüsine K.Gurbannepesowyň goşgularyndan jogap tapdy. Şahyryň «Ömrüme pent», «Kök», «Ýene men adam», «Ömrüň manysy», «Dost» ýaly goşgulary, atly we atsyz çap edilen şygyrlaryň ençemesi şony tassyklaýar.

K.Gurbannepesow çagalar üçin hem ençeme eser döretdi. Onun, «Ýalta we bagt» (1955), «Goñurja» (1958), «Nazarjanyň piljagazy» (1959), «Maşgala we mekdep» (1954), «Atalar we çagalar» (1978), «Ös saçym, ös» (1975) atly kitaplary tutuşlygyna çagalara niýetlenildi. Ýazyjynyň tejribesi we edebiýat baradaky makalalary «Edebiýat we durmuş» (1979) atly kitabynda jemlendi.

K.Gurbannepesowyň uly hyzmatlarynyň biri hökmünde türkmen diline eden terjimelerini hem ýatlamak gerek. Onuň tagallasy netijesinde türkmen okyjylary N.A.Nekrasowyň, L.Ukrainkanyň, S.Şipaçýovyň, V.Sayánovyyň, Ş.Petefiniň, Nazym Hikmetiň, J.Rodariniň eserleri bilen tanyşdylar. Şahyryň öz eserleriniň hem ençemesi rus diline geçirildi. Onuň rusça neşir edilen dokuz kitabı bar («Ded Taýmaz (1959—1960), «Kogda b tri jizni» (1960), «Otes i syn» (1965), «Sostýazanie» (1973), «Radi dobroty» (1974), «Çaryýar—dehkanskiý syn» (1975) we başgalar.

K.Gurbannepesow dikeldiš ýyllaryndan soňky döwürde türkmen poeziýasyny täze basgaçaga götermek ugrünunda hyzmat görkezdi. Onuň ýagty talanty arkaly türkmen lirikasyna, epiki, poeziýasyna hut K.Gurbannepesowyň özüne mahsus aýratyn stil ornaşdy.

Rus/krilçeden latynça geçiren we suratlar bilen bezän:

Akmyrat Gürgenli
16.08.2007

ÝUREK POEMASY

“Pylanynyň ýerinde bolan bolsam, köp zatlary düzederdim... ” “Ýok, her
haýsymyzyň öz ornumyzda näme iş edip biljekdigimiz hakynda
oýlanmalydyrys. Men näme üçin doguldym? Adamyň bütin ömri şu
soragyň jogabydyr.”

Okyja hatdan

BIR başyň bar, müñ işiň bar dünyäde,
Müñ şükür! Ýkylyp galmaýşyň besdir.
Baryna ýetmeli paýy-pyýada,
Tigirçek hökman däl - Şu köwşüň besdir.

Bir köwşüñ tozdumy - ýene bir köwüş,
İkinji tozdumy - üçünjä çalyş,
Her bagy çözrende ýer bilen emiş,
Toprak ajykdyrmaz - Şol aşyň besdir.

Ertir bolmaz ýaly dilleriň peltek,
Täze menzillere ýetmeli entek.
Duşsa-da ýolunda müñ dürli kötek,
Diýme: “Dynç gulagym, Aç başym besdir!”

Haýwana mahsusdyr aç baş, dynç gulak,
Ynsana mahsus zat - döretmek, gurmak,
Döredilýän ýerde dynç almaz gursak,
Öň ene bagrynda Dynç alşyň besdir.

Ýöremeli ýoluñ gysgamy, uzak –
Durmak jenayatdyr ýatýanca ýürek.
Diýýärler: “Ýüregi aýamak gerek!”
Dogrudyr. Ýöne öz aýaşyň besdir.

Ýürege girmezmiş ýüregin aýan,
Ýürek aýan - bermez iline peýan.
(Gapdalyňda barka bir tebip aýal –
Ýürek işlär. Ýalñyz syrdaşyň besdir).

Näçe dartylsa-da kebzände damar,
Gözüñ ejizligi bermesin habar,
Sagmyň ýa näsagmyň - işiňi oñar,
Başda adam bolup Döreyşiň besdir.

Öz seçenek kärini oñarsa her kim,
Ýarpy ýeňleđermiş dünýäniň ýükün.
Ýekeje hünäre ýöretseň höküm –
İliňe bergidar bolmaýsyň besdir.

Sowal berdi student gyz Roza:
“Puškin ýaly haçan ýazjak proza?”
Jogap berdim: “Ili goýman azara,
Goşgymy oñarsam, Şol işim besdir!”

Ýene biri diýdi: “Misli, Pyragy,
Sözleň merjeninden döret bir dagy!”
Men diýdim: “O zatlar möçberñe bagly,
Dag däl, Meniň üçin bir daşam besdir!”

NANYŇY goşgudan berse-de ykbal,
Goşgudan öñ adam bolmagyň hökman
Şygyr bilen uly ynsap birikmän –
Şahyr-da, ynsan-da bolmaýsyň besdir.

Ak bilen garadyr garagyň reňki,
Şolaň haýsy seniň ýüregiň reňki?
Birisini saýlap, diýme: “Şu meňki!”
İller aýdar - Birje ýylgyrsyň besdir.

Ömrüňde etdiňmi kişä bahyllyk?
(İli bahyllykdan gorar şahyrlyk!)
Dünýäde bir müýnүň - aşyk Tahyrlyk.
Täk däl. Goşa söygä ýugrulşyň besdir.

Nirelerde ýörsüñ ilkinji söýgi?
Bir ýerlerde barmyň gyzlaryň tuge?
Gumdan owaz geldi “Eý, yşkyň ogly,
Men bar. Ýöne maña ... guwanşyň besdir!”

Nirelerde ýörsüñ, ilkinji söýgi?
Bir ýerlerde barmyň bagtymyň bagy?
Öýmüzden ses çykdy: “Eý, adam ogly,
“Söýyän! Söýyän!” diýip, Ýaňraşyň besdir!”

Birisi Säheriň, biri Guşlugyň,
Biri Oglanlaryň, biri Ýaşlygyň.
Birinjisi - diňe salamlaşdygyň,
İkinjä Ömürlik baglanyşyň besdir.

Şeýdip pähim ýygnap söýgüden söýgä,
Ýetdiň on üç sany gülälek çaga.
Şolardan başisin gömüp ak çägä,
Bäş gezek Gizlenip aglayşyň besdir.

GÜLÜBER, işläber, saýraber, şahyr.

Hyjuwyň hiç haçan bolmasyn ahyr!
Bäşinji müçede diýdirip jahyl,
Dünýäniň mährinden Doýmaşyň besdir.

Kalp däldir mähirsiz, söýgüsiz kalp.

(Beýle kalp ýa boşdur, ýogsa-da galp!)

Bir uly ýygnakda ör boýuna galyp,
diýdi biri: “Şahyr, saýraşyň besdir!” –

Söýgüsiz oñmandyr, oñmazam ýurek.

Ýöne gapdalynda ýigrenjem gerek.

Ogra-jümrä, egrä gelende gezek, -
Diýdi ol - ýöwselläp, Ýygrylşyň besdir!”

“Örän dogry! - diýdi yzdan bir gelin-
Näm üçin henizem ýatanok galyň?
Agam on ýyl ozal karz alan pulun
Henizem üzüp ýör... Duýmaşyň besdir!”

Arman, ne sülçi sen, ne-de prokuror.

Ýöne igenmäge gelniň haky bar.

Seniň söz diýilýän ötgür okuň bar,

Atjak-atjak bolup, Giç galşyň besdir.

Şygyr atylmaly! Ýeñmeli şygyr!

Şoña arkalanýar her köýen bagyr.

Döwrüň arkasyna düşen ýagyr

Şondan em almaly! Ýalñyşyň besdir.

Söýgä çürşen bolsa öýkeniň ýary,

İndi il derdinden çürşmeli bary.

Ykbalyňdan nalap, çekmegin zary,

Şeýlerák täleyi Saýlaşyň besdir.

Şygryny dokuz aý bagrynda sakla,

Şondan soñ stoluň üstüne okla.

Gygyryp dogur-da, gygyrman oka,

Doglaňda Gygyryp dogulşyň besdir.

Uludyryny öýtme etseler taryp!

Kiçidirin öýtme peseltse gorip!

Ne uly, ne kiçi, ne baý, ne garyp,

Tüýs baryp ýatany- Şu bolşuň besdir.

Ýalañaç, aç-suwsuz galmasaň gatap,
Soranlara diýseň: “Aý, bardyr bir tap...”
Bir stol, üç keçe; iki müñ kitap-
Başga zat gerek däl, So goşuň besdir.

Îslände işleseň öz başyň bilen,
Gyşlaňda gyşlasaň öz gyşyň bilen,
Dişläni dişleseň öz dişiň bilen –
Gädijegem bolsa, Öz dişiň besdir.

Diş hakda, ýaş hakda irräk-le heniz!
Seret, bagyň içi sähер dek tämiz,
Hanha iki gelin, ýene-de üç gyz
Saña lakin atýarlar. Şu ýasyň besdir.

Joralaň başisem misli gül-çecek.
Ak gelin, seslendi misli ak ýüpek:
“Şahyr, büküljiräp ýöreme entek,
Sen garrama, Dünýäň garraýşam besdir!”

Katdymy dikledim. Sowuldym ýoldan,
“Dinden çyk-diýlipdir-çykmagyn ilden!”
Oturdym, gülüşdim... Perişde däl men,
Adamdan doglupdym. So dogşum besdir.

Goý, ýaşlyk mährinden güýç alsyn ýürek,
Íkisin okap ber bir goşga derek.

Okadym. Ýol ogly ýolunda gerek:
“Hoş, gyzlar, Biderek güýmeşim besdir!”

ÖÝMÜZE ugradym. Şäher lälezar.
Müñ bagtly ýigit bar, nowça läle bar,
Olar ne geýme zar, ne-de bala zar,
Guwanyp, Giñ köçä sygmaşym besdir.

Ak şäher gök baga basyrnyp otyr,
Ílerde Köpetdag keserlip otyr.
(Aşgabat tegelek asyrlyk otyr,
Ýene müñ asyra Gol berşim besdir.

Gündizler abadan, gjeler tämiz.
Kempirler owadan, gojalar eziz. ...
Gök gapyň agzynda gulpaklyja gyz
“Waý!” diýip gygyrdy. Ylgaşym besdir.

Bir görsem murtluja dodagyn gemrip,
Ogly atasyna çenäp dur ýumruk.
Ýigidiň ýumrugyn yzyna gañryp,
Görejine bakdym: Doñmaşym besdir.

Göreji buz ýaly, gaşlary gara.
Boýy iki metr, saçy üç sere.
Maşynyn dyrmalap seretdi ýere.
Ene hüñürdedi: “Dogmaşyň besdir!”

Ata bir ah çekdi. Aýylganç dymdy.
(Erkekde beýle zat görmändim şindi!)
Şu nokatdan eýlæk geçmäýin indi,
Siz gyýylmaň, Meniň gyýylşym besdir.

Ýöne men bir zady goýmaýyn kaza,
Ýogsa ýüregimde galar bir yza.
Ata el gatana gözlene jeza,
Jezalaň Ulusyn saýlaşym besdir.

Ýene ýola düşdim. Ýagtyldy köçe-
Göründi uzakdan aksakgal goja-
Miweli ağaç dek eglip çalaja,
Gelyär ol, Nurundan ganmyşym besdir.

Tanaýarmyň ýa-da tanaňokmy sen-
Bi:salam geçmäge dälsiň hakly sen.
Saçyň çalarsa-da, düýnki tokly sen.
Gudraty Ýüzüñe sylmaşyň besdir.

Ugradym. Göründi ýene bir güneş-
Ak saç ene gelýär ak bagta meñzeş.
Yuwaş! Ýuwaş! Akja “Žiguly”, ýuwaş!
Ene geçsin! Ýoluň baglaşyň besdir.

Akja torbasynda käşirmi sogan,
Ene gelýär! Öňün kesmek gadagan!
Nirä sürnüp barýaň, taksiçi dogan?
Dogranyň kimdigin Bilmeýşiň besdir.

Cyralaryn ýakdy yüz ýaşly şäher.
Gyzlaryň deminden döränmiş şäher.
Ýöne şäher näçe bolsa-da ýeser,
Agşamy-da Pesde goýmaşym besdir.

Hanha bir gyz gelýär Sülgünmi, durna –
Gabaklary ýüpek, ýaňagy hurma.
Iň eziz, iň tanyş ys urdy burna,
Baş Söýgimi ýatlap, Köreşim besdir.

Gözleri-de tanyş, gaşy-da tanyş,
Giň alny-da tanyş, dişi-de tanyş.
On sekiz-on dokuz ýaşy-da tanyş,
Keşbin görüp, Şagga derleşim besdir.

Bir golundan tutup ýandaky joraň,
Ýag dek akdy gitdi. Açyldy aram.
Soraň, ey, agaçlar, şo gyzdan soraň!
Keşbi tanyş! Tanap bilmeşim besdir.

Agaçlaň birinden çykdy bir owaz:
“Şahyr, başky Söýgiň balasy şol gyz!”
Şo bada ýüregme girip bir nyýaz,
Esli wagt Özüme gelmeşim besdir.

Bitipdir, ösüpdir enä mynasyp.
Gözler düýpsüz derýa, nury bihesip,
Söýjek ýigit, sen bir galma binesip,
Sen jowranma, Meniň jowranşym besdir!

Barýar topar-topar gyzlar-gelinler.
(şäherliler hem-de myhman gelenler).
Söýgüden aglanlar ýa-da gülenler-
Haýsyñz köp? Size ýüzlenşim besdir.

Dymyp geçip barýar gözellik sili,
Her güzel-bir bagtyň sütünü ýaly.
(sütünler saklayár Watany, ili!)
Şolarsyz Ýetim dek müzzerşiň besdir.

Joşup Gözelligiň tolkunna görä,
Ýöräber ýaşlygyň akymna görä!
Çokul diýen zat hem akylňa görä
Ýkjar eken Ozal aňmaýsym besdir.

Öň ýanymdan barýar bir harman çogul.
Ýeňseden kükäp dur gözräki akyl.
Ýanyndaky goç hem - duran bir nakyl!
Toraňñymy ýatlap, Ýuwdunşym besdir.

Zyýany ýok! Söýüp gyzlaň naýbaşyn,
Öwrenipdiň dünýäň dürsün, ýalňyşyn.
(Söýmedige düşnüsizdir durmuşyň,
Söýen üçin - Birje dem alşyň besdir).

Dünýäde şol Aýal sag gezip ýörkän,
Ýüregim daşdandyr, dagdandyr arkam.
Şonuň aýak yzy toprakda barkan-
Ýeri agyrtmaga Dözmeyşim besdir.

MYDAM Gözellige dikip nazarym,
Gödekligi nyşanama alaryn.
Myssarmaň, agsamaň, kapyýalarym,
Dim-dik ýöräň, Size söýenşim besdir.

Bolsada-da myssyklyk, agsaklyk sende,
Eý, goşgym, bolmasyn biparhlyk sende!
Asmanyň astynda, ýeriň üstünde
Diňe Biparhlardan eýmenşim besdir.

Maňlaýy bulutdyr. Nazary demir.
Gulkusi azapdyr. Ýylgyrşy jebir.
Ne-hä roman okar, ne-de bir şygyr,
Gözleriň görende Demigşiň besdir.

Bir maýyp ýykylyp, köçede ýatyr.
Biparhlyk seredip, içerde ýatyr.
Ýürekde rehim ýok, gözde howatyr.
Ýüzüne bakaňda DÜwünşiň besdir.

İli ýagy çapsyn - däldir parhyna,
Bir ýurdy ýer howsun - däldir parhyna.
Gynanmak, guwanmak ýatdyr ruhuna,
Ony düwnük bilen deňeşim besdir.

Goşgym, çaga däl sen, sakgallysyň sen,
Murtuň towlap, orta çykmalysyň sen,
Kimi öpüp, kimi çakmalysyň sen.
Diňe şonda şahyr ykballysyň sen.
Ýogsa Gara şaya degmeşin besdir.

ÖKJELERDEN gidip çüý dek formalar,
Döräpdir sagyrlak platformalar.

Şeydiň-de arkaýyn ýöräň, durnalar,
Ýagşy zada Sizçe begenşim besdir.

Deň ýarysy aşyk, deň ýary dogan,
WUZ-dan çogup çykdy ýüz gyz, ýüz oglan.
Gülgün köýnekli gyz, azajyk eglen,
Söz aýtjak! Arzuwma meñzeşiň besdir.

Sagrysynda owlak gezibermeli,
Gözlerinde balyk ýüzübermeli,
Ýaňagyna goşgy ýazybermeli
Sen gyzy Gelinlik belleýşim besdir.

Jaýyň içindenmi ýa-da astyndan,
Enäň sesi geldi ýeriň pestinden:
“İki horjun puly okla üstümden!
Ýogsa gyz ýok! Pulsuz molaşyň besdir!”

Gorarys, eje jan, gyzlaryň erkin.
Galyň diýen zadyň bereris merkin.
Belläp onuň üçün, ýedisin, kyrkyn,
Soň bolsa, Aşyndan doýmaşym besdir...

Geçdi gapdalymdan, ýüz oglan, ýüz gyz,
Ädimler edepli, gürrüñler eziz.

Ýöne näçe-näçe hile bar heniz,
Îcine gir, Daşdan synlaşyň besdir!

Salam berip geçdi tanyş bir gelin.

Bagry pide-pide, ýüregi dilim.

Eý, gelin, asmana ýetýärkä eliň,
Söýgi bilen Gurjak oýnaýsyň besdir.

Ol ýigide seni çatmandy hiç kim,
Şeblik dek ýelmeşdiň. Tırkeşdiň üç gün.
Dördünji gün derrew sypadyň saçyn,
Başinji gün Eýýäm aldanşyň besdir.

Peseltdiň mukaddes mertebäni sen,
Aýlap ýere çaldyň gyz jygaňy sen.
İndem başa düşen pajygaňy sen
Îçiňe sygdyrman, Aglaşyň besdir.

Erkin-ygtyýaryň, elbetde, seňki,
Ýöne weli dälsiň özüň özüňki!
Özüň - Watanyňky, Watan - biziňki.
Seni Watan kimin Gabanşym besdir...

GEPLEDI Aşgabat. Ýaňlandy konsert.

Özgert, aýdym, gödek zatlary özgert!

Her gezek tenime girende bir dert,

Diňe seni diňläp, Sagalşym besdir.

Tutuş bagrym bilen guwanyp ýagşa,

Öýe ýetip barýan diň salyp bagşa.

Hiý, şu wagtam signal bolar oguşýar!

Eý, maşyn, Bimahal gugurşyň besdir.

Göter, Sahy bagşy, ýene-de göter,

Göter, Çuwal bagşy, ondanam beter.

Göterdiler. Serpaý haýsyna ýeter?

Bir serpaýy Des-deň paýlaşym besdir.

Íkisi-de biri-birinden beýik

(Beýikleň boýuny ölçemek aýyp!)

“Her haýsy bir dagyň örküji” diýip,

Goşa daga Dep-deň paýlaşym besdir.

Aýdymyň yzyndan ýaňlandy bir saz.

Bu niçik gudratka, bu niçik owaz?

(Myllý atam gowşat taryny biraz.

Ogluň jadylap Gynaýşyň besdir).

Onýança ýaňlandy ýene bir mukam.

Çalýanlaň ýüregi hazynamykan? ...

EÝ, AÇGÖZ, şuň ýaly baylygymyz barkan,

Ýene baýlyk gözläp, Aýnaşyň besdir.

Besdir mukam ýerne çišlik sygnaşyň.

Besdir alkyş ýerne gyzyl ýygnaşyň,

Besdir ili ütüp, gapa sygmaşyň,

Ynsabyň satyp, Ýognaşyň besdir.

Özüňki hasaplap il-günüň jübsün,

Sokjap, ýara edip döwletiň göwsün,

Dost-ýaran tutunyp adamlanpisin,

Halallary Adam sanmaşyň besdir.

Rüstemiň öñünde-billeriň orak,

Asgynyň öñünde-kamatyň derek.

Diňe agzyň gülýär, gülenok ýürek-

Caňnalak dek Sort-sort ýylgyrşyň besdir.

Jaýyňa seretseň-aňk edýär nagşy.

(Daşyn görýär, için bilenok goňşy!)

Ýasaýyş jaýymy, Şasenem köşgi! –

Nämedigin Zordan saýgarşyň besdir.

Derwezäniň öñi-giden çarbaglyk.

Şapyrdap ses edýär howzuňda balyk,

Gol çekip alýanyň näceräk aýlyk?

Ortaça işçiňkä Deňleşim besdir.

Emma jamyň gyzyl, çäýnegiň gyzyl

Portsigaryň gyzyl, äýnegiň gyzyl.

“Näme üçin dälkä köýnegim gyzyl?”

Müň şükür, Bir şony diýmeşiň besdir.

Ne ýasda görünýäň, ne-de bir toyda.

(Bilemok çal beýniň niçiksi küýde!)

Goňşyň ýas baglaýar, sen bolsa öýde,

Äpişgeden jyklap, Gözlesiň besdir.

Daşyňdan seretseň - duran medeniýet

Boýnuňda galstuk, egniňde jilet.

Eýlände žurnal dur, eliňde gazet,

Diňe tiražlaryn Barlaşyň besdir.

Öýüňde heňläp dur. Baş şkaf kitap –

Puşkin, Baýron ýatyr daş ýaly gatap,

Kerbabaýew dik dur iç-bagry tütap...

Kitaplaryň diňe arkasyn sypap,

Saraýyň goýny dek Synlaşyň besdir.

Okaýan kitabyň diñe bir Haýýam,
Şonam öz haýryňa ulanýaň, haýwan!
“Käte köpräk içsem, käýäýse aýal, Diýýän:
“Şu şahyra Daýansym besdir!”

Ähli hereketiň hasaba görä,
Ýeke gymyldyň ýok ynsaba görä.
Diñe içen wagtyň, kitaba görä
“İçip”, Haýýamy-da aldaşyň besdir.

Güjügňi-de öz heňiňde jöwledýäň.
Pişigňe-de öz häsiýetiň öwredýäň.
(Goşgymy-da özüň ýaly ownadyaň!)
Eý, goşgym, belent dur! Ownaşyň besdir.

ŞEÝLE pikirleri kalbyma gaplap,
Barýaryn mukama tenimi taplap.
Eý, mukam, dünýäni hapadan saplap
Bolmazmyka? Jogap soraşym besdir.

Hapalyk azlykdyr. Tämizlik köplük.
Ýagyberse-durmaz öñünde süplük.
Ýagmaýan adamyň nyryhý bir köpük.
Çak, ýag, göreş! Guk-paňk oýnaşyň besdir!

Onýança başlandy ýyldyrym urşy.

Birden şaglap geldi tomusyň ýagşy.

Diñse ýagşy, guýsa ondanam ýagşy-

Ak ýagşy Ak bagta deñesim besdir.

Ýaplara gapgarlyp çöp-çalam, hapa,

Çagbanyň güýjünden döredi depe.

Ýene müñder-müñder ugrady çepe!

Gidiber! Kenardan cogmaşyň besdir!

Çöpler bir-biriniň başyndan idip,

Kirler bir-biriniň üstünden ädip,

Gitdiler... Dünýänem ýuwarys şeýdip!

İl güýjüne Umyt baglaşym besdir.

Ýagyş ýagmasyny etdirýär dowam.

(Çabga, sende güýç bar, akylym hayran!)

Süllümbaý boldum-la! Hany saýawan?

Ýok gerek däl. Kirden ýuwulşym besdir.

Megerem, gygyrsam: “Ös, saçym, ös, ös!”

Mañlayýma saç biter. Seç, ýagmyram, seç!

Saçym gögermedi. (Gögermänler geç,

Bir mahal Telpegme sygmaşyň besdir!)

ÝAGYŞ diñdi. Dünýä gül açdy niçik.

Äpişgeler açık, ışıklar açık.

Bütin şäher mawy ekrany açyp,

“Wagty” diñläp otyr. Säginşim besdir.

Öýmüze çaltrak ýetmeli hökman.

Ýene-de nämeler tapdyka Ak tam?

Pentagon. Neýtron... Ertire çykman

Bir goşgy ýazmaly. Äwmeşiň besdir.

Ýetdim köçämize. Garaldy iñrik.

Çagalar çapyp ýör gök hyýar gemrip.

Olaryň şatlygna bolup deñ şärik.

Gapa ýetenimi Duýmaşym besdir.

Öýe girdim. Derrew towladym “Wagty”.

Mawy ekran saçdy öýmüze ýagty.

Diýdi: “Eý, adamzat, geçirme wagty,

Erte giç bor. Bidert ýaýnaşyň besdir! –

Asyryň aýagy - ullakan synag.

Dikeldi dünýäde iñ elhenç sorag:

“Ýere miras goýjak nähili sylag –

Adammy, kerpiçmi?- Saýlaşyň besdir!”-

Soñra howa hakda sözledi diktor.

Tebigatyň erbet howasy ýokdur!

Gökden ajal ýagsa - şol hatarrakdyr.

Eý, Koen, Ajala çagyrsyň besdir!

Wagşy neýtronyň wagşy atasy.

Belli dälmi saña dünýäň kartasy?

Öýüň üçin däl-de, Ýeriň ortasy

Üçin wagşy ogul dogurşyň besdir.

Berline çen ölçäp garyşma-garyş,

Ýigrimi milliony edipdik bagış.

Şonda pida bilen öldürilen Uruş,

Ýene-de täzeden Janlanşyň besdir!

Birdenkä ýene-de ýyldyrym çakdy.

Göýä bir okean topraga çökdi.

Ýeri aklyk tutdy. Garalyk akdy.

Gudrata Demsalym aňalşym besdir.

ÇABGA kiparlady. Gepleşik tamam.

Gapynyň öñünde eşdildi salam.

Kim bolsaň-da derrew girewer myhman,

Bu dünýäde Sensiz oñmaşym besdir.

Täze başlan goşgym gutarman ýatyr.

Bu gün ýazylmasa, ýazylar ertir!

Häzirlikçe eziz myhmanyym otyr,

Gözlerinden Gözüm sowmaşym besdir.

Ol gitdi. Ýene-de kakylly gapy.

Ugradanyym birdi, gelenler iki.

Birmi, onmy - deñdir myhmanyň ýuki,

Cyadapdym, çydaryn, Sag başym besdir.

Ätledi gapydan ýegendir ata.

Derrew gözüm düşdi attestat-hata. Diýdi:

“Hany şu ýyl gal-da gaýrata,

Ýegeniňi okat! Ýayýdanşyň besdir!”

“Okuwlaň haýsyna girmekçi ýegen?”

“Köplük nirä bolsa, şo ýere-de men...”

Garalawjy boljak! “Oñardyň-ow sen,

Bu dünýäniň Öñki sögüsem besdir.”

“Näm için şol ugra dyzayar hemme?”

Ata gönüledi: “Gözlüje emme!

Sen o zatlar hakda pikire çümme,

Diyenime “Hoş” diý. Bir “Hoşuň” besdir”.

Diydim: “Eltäýeli edebiýat, dile?”

Atasy ör turdy çemçesi bile.

“Bälçireme!- diýip, ýylgyrdy çala –

Ol ugurdañ Seniň çygylşyň besdir!”

Ataň sözlerine bersem-de jogap,

Özi-de, ogly-da etmedi togap.

(Olar gitdi, ýene başlandy azap,

Ýazyber, üýtgeme, Öz bolшуñ besdir!)

Özüñ üýtgeme-de, üýtgäni üýtget!

Şudur maňlaýyña çyzylan kysmat.

Şony başarmasaň - gopgunny bes et,

Kyrk ýyllap, Bihuda samraşyň besdir!

Baş waspyň bolsa-da Gözellik, Gowluk,

Şeriň gapdalyndan geçmegin sowlup,

Oña öz sözüñi aýtmaga howluk,

Aýtmasaň ol aýdar, Giç galşyň besdir.

Watan, baýdak, söýgi, kommunist, il-gün

Bu baş sözi parhsyz heçjiklemegin,

Dilde däl, kalbynda göterip bilgin,

Olardan Howa dek dem alşyň besdir.

Şygryň bilen edip olara kömek,
Kömek soramagyn kömegñe derek.
Diňe mahal-mahal sanjanda ýürek,
 İl-günden Kuwwat soraşyň besdir.

Ýagşymy, ýamanmy, şudur ýaraşyň,
Göwräň söýgündendir, bolmaz gargyşyň,
İñ uly gargyşyň: “Päliň-ýoldaşyň”
Özüne-de Päliň - ýoldaşyň besdir.

Arzuwyň - Yüz ýaşa bolmakdyr şaýat.
Ýöne uzak ýaşdan taparmyň myrat?
Dertlä em bermeseň, ejize kuwwat-
Ägirt betbagtlykdyr yüz ýaş diýen zat. ...
Il näçe ýaşatsa - Şol ýaşyň besdir.

ÖMRÜME PENT

Şahyr! Şahyrlygyň çyn bolýan bolsa,
Sönüp, ýanyp, ýene sönüp, ýanyp git.
Ynsanlyk ýazgydyň çuň bolýan bolsa,
Gara ýere çümüp,
çykyp,
çümüp git.

Hem akyl ber, hem iliñden akyl al.
Kitapdan däl, gara ýerden nakyl al.
Alan zadyň demiň bilen ýakyp al,
Soñ ýene-de ýeriň süýdün emip git.

Dag ýoluna, çöl ýoluna belet bol,
Dag ýolunda - çat açmaýan polat bol.
Çöl ýolunda - tirkeş-tirkeş bulut bol.
Teşne görseň, dodagyna damyp git.

Ýol agyrdyr: müň ýanylar, öçüler.
Bagtly ýollar kynlyk bilen geçiler.
Ýel ygyna şaglap gitse geçiler,
Sen öküz dek
ýele garşy yñyp git.

Bagt paýlansa üç baýlygy ilki al:
Ylgap baryp saglyk bilen erki al.
Ýany bilen čuwal-čuwal gülki al,
Soñ tapylar, galan zady zyñyp git.

Dost paýlansa “Äber” diýip gyssanma,
Alañdan soñ - gysgaltma hem gysgalma.
Dileg etse -
gözlerňi hem gysganma,
Birin ber-de, biri bilen oñup git.

Ha çaryk geý,
Ha çokaý geý,
Telpek geý -
Parhy ýokdur: geýseň bolar erkek deý.

Ýöne welli şypbyldama çepek deý.

Aýna gonçly ädik ýaly doñup git.

Sorasaň aýdaýyn kyýamat nedir?

Erkekler ownasa - kyýamat şodur.

Her başy telpeklä goýmagyn gadyr.

Bäş telpegi

bir gyñaja dañyp git.

Gözelligi

sor bagryňa, öýkenňe.

Söýlseň söý, söýülmeseň süýkenme.

Söýgi hem goşgudyr! Kişä öýkünme,

Öz möhrüni, öz közüni goýup git.

Ýeñip ýaşa: ahyrda ýeñ, başda ýeñ,

Tomusda ýeñ, ýazda, güýzde, gyşda ýeñ.

Söýgiňde ýeñ, gaýgyňda ýeñ, işde ýeñ -

Bir oguldan

ýeñilip hem ýeñip git.

Ýeñsin oglu

dil bilen däl, iş bilen.

Seňkä görä has ýitiräk huş bilen.

Aýak däl-de, parasatly baş bilen

Ýeñse oglu -

gözüñ rahat ýumup git.

Gözüñ sürtüp merhum enäñ alnyna,

Bir aglapdyň. Indi beri aglama:

Öz balaňy eliň bilen jaýlama,
Nobatynda mele ýere sümüp git.

Dünýä gelmegin-de
nobaty ýagşy,
Ýene ölmegin-de
nobaty ýagşy.
Men diňe bir zatda nobata garşy:
Dost öýünde islän çagyň gonup git.

Başarsaň - köplüğüň içine garyş,
Tanyşdan dost tutun, ýatlardan - tanyş.
“Žiguliň” içinden gözleme durmuş,
Köplük bilen awtobusa münüp git.

Köpelsin öýünde ýürekdeş myhman -
Ýary işçi bolsun, ýarysy daýhan.
Elbetde, alymam, şahyram hökman.
Üýşüp, çasyp,
çar tarapa eñip git.

Şeýle dostlar bilen gezseň birselle -
Ýetersiň iñ uly matlaba çenlem.
Gadamyn giňden ur!
Entekler ellem
Hol önde-le... Ýaş hakynda dymyp git.

Haly wagtyň meňzemegin kilime,
Diri wagtyň gyssanmagyn ölüme.
Öçen wagtyň öýkünmegin çilime -
İçi közli ojar ýaly sönüp git.

Ýene bir söz (magtanmak däl, öwüt däl):
Mazaryma daş oturtmak sargyt däl.
Mele ýeriň astynda-da daş gyt däl,
Bakylyk şol:
Şol daşlara siñip git.

ÝAZMASY AGYR DÜŞEN GOŞGY

Bütin oba garaşyp dur.

Ýola bakyar hemmeler.

Atasy pyşyrdaýar:

“Geler. Geler. Geler”.

Gelnejesi pyşyrdaýar:

“Gelermikä? Kim biler...”

Atasy göwünlik berýär:

“Geler-le... hökman geler”.

Gök toraňnyň saýasynda

Ýüzläp adam dymyp dur.

Çekizeli ak haltadan

Turşy damja damyp dur.

Ýygňanşdy babadaşlar,

İçginler hem daşgynlar.

Ne signal bar, ne şowhun-

Dymışyp dur maşynlar.

Geldi dürlü maşynlar -
Gyzyl, sary, ýaşyl, ak.
Geldi garaşylmaýanlar.
Garaşylýan gelenok.

Göýä pikir hem etmän
Bu gürrüňler babatda.
Ak guş kimin irkilip,
Ene ýatyr tabytda.

Göterlerne garaşyp dur
Köpi gören agaç at.
Ene ýatyr üstünde
Giň maňlaýly,
Agajet.

Şol enäniň ogluna
Garaşyp dur hemmeler.
Geldi tanyş, nätanyş -
Geldi şondan öññeler.

...Ol henizem gelenok.
Meger, häzir ýoldadyr.
Íñ söygüli ulagy
Samolýot däl, “Wolgadyr”.

Ýöne weli uçurýandyryr
Samolýota deñeçer.
Şondan yza-ha galmaç,
Oñarsa öñe geçer.

Ol henizem gelenok...

Meger, häzir ýoldadyr.

Ýa-da iki eli hem

Ullakan stoldadyr.

Tüweleme, uly adam

Bolup gitdi indi ol.

Ýaňy bolsa has ullakan

Bir stula mündi ol.

“Sypaýmasyn birden!” diýip,

Oturandyr ýapyşyp.

Owadanja gelinler

Çaý çekýändir çapyşyp.

Üýtgeşikdir öñündäki

Kişmiş, kemput, şokolad.

Ýa gök çayyň humaryna

Ýazýandyryr bir doklad.

Ýok, ýok, özi doklad ýazmaz,

Ýazýandyrlar başgalar.

Ýaranjaňlar her sözüne

Ellerin çarpyşarlar.

Ol bolsa özi ýazýan dek

Gülümsirär, ýylgyrar.

Ýazanlar onuň deregne

Utanjyrar, ýygrylar.

...Ýigrimi ýyl mundan ozal
Gutarypdy bir WUZ-y.
Ony oña gutardan hem
Tabytdaky ezizi.

Güýzde pagta ýygypdy.
Gyşda körek çöpläpdi.
“Oglum ullakan okuwda!”
Buýsanç bilen gepläpdi.

Howdan gurdy, gazy gazdy
Laýa batyp dyzyn dan.
Ýygnanjasyn lükgeläp
Íbererdi yzyndan.

Ogly üçin ak mütgelden
Bir haltajyk tikindi.
Üçlügini, manadyny,
Şayýsyny, köpügni-

Artdyranja puljagazyn
Atdy şonuñ içine.
Şeyde-şeyde kyrk ýaşynda
Ak çozupdy saçyna.

Ogly okuwyn gutardy.
Ene dertläp ýykyldy.
Ol şonda sypap otyrdy
Bir gözeliň çokulny.

Dakýardy enäň pulundan
Her barmagna bir ýüzük,
Gulagyna teneçir,
Bilegine bilezik.

Söýüşdi, gujaklaşdy.
Paýtagtdan jaý tutundy.
...Enesinden utanmady,
Ene ondan utandy.

Ene käte paýtagta
Gezmäge gelen wagty,
Gelni diýdi: “Ýok etsene
Bu porsy garabagty!”

Ogly diýdi: “Ýakymsyz
Ysyň bar-la, jan eje.
Bu eýýama arassa
Bolmaly myhman, eje!”

Ene diýdi: “Wah, jan oglu,
Her niçe porsasak-da,
Ulalansyň, ýetişensiň
Şu porsuja gujakda...”

Soñra bolsa uzak gije
Ýorganında aglardy.
Dañyň atarna mähetdel,
Otla tarap ylgardy.

...Şeýde-şeýde günler ötdi,
Aýlar ötdi nobatly.
Edeni şowuna boldy.
Durmuş ony aýnatdy.

Her sözünde bir oýun,
Her elde bir desmaly-
Bir ýyl bäri saklap otyr
Has uly bir stoly.

Bu gün bolsa enesi
Amanadyn tabşyrdy...
Gelen telegrammany
Stolunda ýygşyrdy.

Ony aýalyndan başga
Görkezmedi hiç kime.
Är-heleyý karara geldi:
“Barsak bor-la üçüne!”

...Bütin obaň gözü ýolda.
Garaşyp dur hemmeler.
Atasy pyşyrdayıar:
“Geler, geler, geler”.

Onýanca-da
“Gelýär!” diýip,
Ardyndy bir ýaşuly.
Göründi ýaşyl meýdanda
“Wolgalaryň” ýaşyly.

“Geler diýdim ähbeti!”

Bir daýandy atasy.

Gara-köýük ýüzünüň

Artyp gitdi ýagtysy.

Onýança-da ýaşyl “Wolga”

Aşak indi ýapydan.

Geljek adamyň deregne

Şofýor çykdy gapydan.

“Şu gün gelip biljek däl.

Gyssagly bir iş çykdy...”

Birden ataň gözlerinden

İki çogdam ýaş çykdy.

Ýetmiş ýaşyň içinde

Aglamadyk ol goja,

Gözýaşyny süpürdi-de,

Bir

ýylgyrdy çalaja.

Ol ýylgyryş ömürbaky

Çykmaç meniň ýadymdan.

Beýle aýylganç ýylgyrşy

Görmändim men adamda.

...Göterdiler enäniň

Ak guş ýaly tabydyn.

Ýaz şemaly ykjatdy

Üstündäki mawudyn.

Salladylar çukura
Ak saçly bir dünýäni.
İçki öýüñ gapysyna
Eltilende enäni -

İki omzuny diräp
Çukuryň erñegine,
Hiç giresi gelmedi
Öz girmeli öýüne.

Îñ soñkuja pursatda-da
Öz ogluna garaşdy.
...Ýazsamam ýazdym weli,
Agyr düşdi bu goşgy.

AKTUAL POEMA ÝA-DA GOŞGULAR ÇEMENI

(bölekler)

POEZIÝA MODADAN GAÇÝAR diýýärler,
Beýle gürrüñ daşgarydyr kadadan.
Bir mahal poeziýa modadan gaçsa,
Ertesi Söýgi hem gaçýar modadan.

Ýer ýüzünde barka Ýigit bilen Gyz,
Hem barka ýanynda Wysal, Aýralyk-
Poeziýa hemra bolar Ýaşlyga,
Öz söwer dostundan gitmez aýrylyp.

Ýer ýüzünde barka Ak bilen Gara,
Bile gezip ýörkä Haýyr bilen Şer-
Poeziá ähli şerlere garşy
Göreşipdi,
Göreşip ýör,
Göreşer.

Şer diýilýän zatdan halas bolup Ýer,
Haýyr tutan günü önuñ öwezin-
BEÝIK MISSIÝASYN BITIREN ŞYGYR
Lowurdadar
öz ýeñiji gözlerin.

Gomerden, Puşkinden, Magtymgulydan,
Ýene kän uludan başlanyp gaýdan
Çyn şygyr hiç haçan modadan gaçmaz,
Ony asyrlara äkider adam.

Ýöne kör goşgulañ,
göýdük goşgulañ
Ykbaly hemiše bolupdy agyr.
Şolardyr şu günki modadan çykýan
Hem ertir hasapdan çykmaly şygyr.

...Öz gözlerim bilen gördüm men şu gün
(Kime gerek bolsa-adresi anyk):
Bir şahyry
satyp duran ekenler
Başga bir şahyryň biline dañyp.

Dýuma ata bilen Pýotr Birinjiň
Biline saralgy ýene-de biri...
Geldi-de owadan zenan maşgala,
Tussagdan boşatdy iki ýesiri.

“Ýesirleň puluny töläýin, ýöne
Özleri durubersin!” diýdi-de zenan,
Gerekli kitabyn aldy-da gitdi.
(Ne günlere düşdüň,
Eziz Poeziýam!)

Zenan şeýtdi gitdi. Satyjy bolsa
Öwrendekli eken. Dälde piñine.
Şerlogyň biline dañdy-da ony,
Atdy ýene alyjyň öñüne.

Bir gapdalda duran ak bağül gelin
(Ýanynda-da nika ýüzükli gerçek)
Hümürdedi:
“Şeýdip şahyr bolandan,
Biz-ä ölenmizem gowurak görjek...”

İne,
Şu “poeziýa” modadan çykýar,
Tutuş hasapdan-da çykar ol ertir.
Ýer bilen asmanyň aralygynda
Galypdy, galyp ýör, galar ol ýetim.
Ýetime hemiše kömek beriler,
Emma bu ýetime... kim kömek ýetir?!

TAMDYRA MODADAN GAÇÝAR diýýärmiň?

Düşünýän: tamdyra diýýäniň dutar.

Ýöne tamdyra modadan gaçsa-

Şo gün tamdyryň hem modasy gutar.

Arkaýyn çalyber tamdyrajygňy.

Modalar sowular. Myş-myşlar geçer.

Eje, kaka hiý modadan gaçarmy?

Tamdyra-kakañdyr,

Tamdyr hem ejeň.

BEDEWLER MODADAN GAÇÝAR diýýärler

Beýle zada ýol berilmez hiç haçan.

Modadan gaçsa-da, bedewler däl-de,

Bir topar eşekler

Modadan gaçar.

At planyn

öwrüp et planyna,

Bedewleri ete tabşyran nadan,

Indi ne-hä athananyň ýanynda,

Ne-de öz postunda görner ýaňadan.

Bedewleriň ete berilşi hakda

Obalaň birinde bolan ýygnakda,

Segsen baş ýaşynda (ilkinji gezek!)

Tribuna çykanmyş Gulmyrat Akga.

Şonda şeý diýipdir Gulmyrat ata:
“Kimde-kim ýene-de kast etse ata,
Olaryň özlerin tabşyrys ete!”...
Elbetde, azajyk geçse-de öte,
Örän hak aýdypdyr
Gulmyrat ata...

Bedew entek-entek çarpaýa galyp,
Gider, asyrlaryň çuñlugna gider.
Dünýä gözellerni aňk etse bili,
Mert bakyşy
mert ärleri aňk eder.

Dünýäde hiç haýwan deňeşip bilmez
Onuň AKYLY hem EDEBI bilen.
Dünýäň mallaryndan bir Döwlet düzseň-
Prezidenti TÜRKMEN BEDEWI bolar.

SALAM HEM MODADAN ÇYKÝAR diýdiňmi?
Hawa, köpelipdir ses-üýnsüz salam.
Eliňi ýetir-de gulagyň ýanna,
Arkaýyn geçir.
Tamam.
Wessalam.

Tanşyňmy, dostuňmy, goňşyňmy kimmى-
Hökmanmyşmy ýanna dykylyp barmak!
Biperwaý kelläni çalaja silk-de,
Geçiber. Geplemek nämäñe gerek.

Ýasaýarkak tygşytylyk döwründe,
Her tygşytlan sözüñ-bir dögüm çorek...

“Salam!” diýmek-parahatlyk dilemek.
Şol mukaddes sözden güýç alýar zaman.
Arada Pöwrize daglarna çykyp,
Üç gezek gygyrdym: “Salam! Salam! Salam!”

Näçe salam bersem,
şonça-da gezek
“Salam!” diýip, jogap gaytardy daşlar.
Görýän welı,biziñ käbirimizden
Şol daşlaram asyllyrak ýoldaşlar!...

ATAMYÑ KÖP GAÝTALAN SÖZLERINDEN

Gara garnyñ bolsa gaýgyñ-aladañ,
Gurruga gaçsañam tapdyr bir mydar.
Ýöne welı ikaýakly bendäñi
Dört aýakla meñzetcäwer, ýa hudam.

Dostuñ bürgüt bolsa - daglara elter,
Dostuñ bilbil bolsa - baglara elter.
Dostuñ elguş bolsa - bir oba elter,
Dostuñ baýguş bolsa - haraba elter.

Ýekedaban bolsaň - urmak ýaraşar,
Sandal bolsaň - çydap durmak ýaraşar.
Şyñk-şyñk edip dursa kiçijik çekic -
Şodur içýakgyç.

Aman, aman... Dynmak için derdimden,
Elli ýaşda ýetmiş derman gördüm men.
“Guş gerek!” diýseler - gapanlap aldym,
“Gurt gerek!” diýseler - gapanlap aldym,
“Mumyá” diýdiler - tüpeñläp aldym.
Birisinden gördüm -
Azajyk haraý,
Birisinden gördüm -
Müñ hili zyýan.
Ahyry bir güýçden ýeñildi derdim;
Adam için adam -
Iñ uly derman.

“Bal, bal!” diýmek bilen agzyň süýjänok
Ýöne beýle ajam bolup baranok.
“Sag bol!” almak bilen garnyň doýanok,
Ýöne beýle ajam bolup baranok.

- Arçynymyza goşgy goşýaň,
Başlygemyza goşgy goşýaň,
Brigadire goşgy goşýaň,
Başgasyna goşgy goşýaň.
Kaka, kaka, gorkaňokmy?
- Gorkman, oglum, gorkman, oglum.

Degirmende doglan syçan
Gök gürlände gorkmaz, oglum.

Ägirt ymaratdyr dostluk diýen zat.
Ony gurañda-da howlukmaly däl,
Ony bozañda-da howlukmaly däl:
Ony guran wagtyň howlugyp gursaň -
Kän kerpiçleň hata düşmegin ahmal.
Ony bozan wagtyň howlugyp bozsaň -
Çyn dostuñdan jyda düşmegin ahmal.

Ussat bol, iş salış ussatlar bilen.

Ussadyň gadyryň ussatlar biler.
Sakalyň deregin tutsa-da akyl,
Akylyň deregin tutmaýar sakal.

Burun ys almaga,
Dil sözlemäge,
Gulak hem berlendir diñlemek için.
Soñ-soñ düşünersiň ýene bir zada:
Göz diýen zat berilendir bir bada
Hem-ä seretmek için,
Hemem ys almak için,
Hemem sözlemek için,
Hemem diñlemek için.

Ol adam şeýle bir ajaýyp adam,
Oña ýeke men däl, hemmeler hayran.
Käte ony Köpetdaga çykaryp,
Şo ýerden äleme görkezsem diýýän.

Emma Köpetdagyň belentligi-de
Entek gözlerime bärräk görünýär.

Ol adam şeýle bir ýaramaz adam,
Oňa ýeke men däl, hemmeler haýran.
Käte ony Çuñly derä äkidip,
Şo ýerde il-günden gizlesem diýýän.
Emma çuñly deräň çuññurlygy-da
Gözlerime has telperräk görünýär.

Her hili çykgynsyz ýagdaýda galaý -
Umytdan düşmeklik namartçylykdyr.
Her bir kynçylygyň dört tarapy bar:
Üçi ýapyk bolsa, biri açykdyr.

Käbir adam bilen oýun edeňde,
Ýüzi agarýança oýun etmek bor.
Käbir adam bilen oýun edeňde,
Ýüzi gögerýänče oýun etmek bor.
Emma dostuň bilen oýun edeňde,
Çala gyzarýança oýun etmek bor.
Şondan aňryk gitmek - öte gitmek bor.

Gyz wagtynda hemme gyzlar mylaýym.
Seredýäň, seredýäň, doýunmaýarsyň.
Soň görüp biriniň şerraý aýalyn,
Şolardandygyna ynanmaýarsyň.

Tüssesiz ot gözläp bir täsin adam,
Ahyry dünýäden otsuz geçenmiş.

Bir köstsüz dost gözläp bir täsin adam.

Ahyry dünýäden dostsuz geçenmiş.

Tüssesiz ot gözläp, otsuz galmagyn,

Tüsseli-de bolsa, otluja bolgun.

Bir köstsüz dost gözläp, dostsuz galmagyn.

Köstlüje-de bolsa, dostluja bolgun.

Garaşmak diýen zat erbet zat däl.

“Garaş!” diýdilermi - garaşgyn, oglum.

Ýöne illere-de garaşgyn weli,

Íller saña,

saña garaşsyn, oglum!

-“Özüñi süýt saýgyn,

Dostuňy gaýmak!”

Diýýärsiň sen atam,

Bu näme diýmek?

O nämüçin mydam

Süýt bolup özüm,

Dostum hem üstümde

Bolmaly gaýmak?

- Oglum, bu igenjiň

Nahakdyr nahak.

Özüñi süýt saýsaň,

Dostuňy gaýmak,

Onsoň gaýmak saýar

Dostuňam seni.

Onsoň senem gaýmak,

Dostuňam gaýmak.

- Gul aga ullakan adamam weli,
Oňa “Samsyk” diýýär obanyň halky
- Oglum, ol şeýle bir ullakan weli,
Ähli göwresine ýetenok akly.

- Kelesaň bolsa-da Kelhanyň oglы,
Öz bolup ýörşünden özi-hä hoşal?
- Oglum, obamyzyň deñ-ýary boşar.

- Ak geçimiz gije-gündiz mäläp dur,
Çal geçimiz mälemeýär beýle kän.
Kaka, kaka, bu nämüçin beýlekän?
- Akja geçimiziň süýdi ýok, oglum.
Beýlekiniň süýdi kän.

Karam zähmet, haram bagt-
Geçegçi gara şemal.
Bir gün (bilmersiň näwagt)
Lowurdap jöwher Sowal -

Haram bilen Halaly
Ýüzleşdirer iki-çäk.
Halaly eýlák çeker,
Haramy beýlák.

Ýöne Sowal gelýänçe
Jebir çeker Halalat.
Pida bilen dogular
Her bir uly kemalat.
...Şol pidadan gorkmagyn
Kerim, Kerim, keramat!

“Atam pylankesdi!” diýip, bukulmagyn ataňa,
Ataň Görogly bolsa-da, il at dakar hataňa.

Öýlere gelin geler: üýtgär öýleň howasy.
Gyzgyn-gyzgyn öýleriň geler durar sowasy.
Gara saçly “mollaň” hem ýüzün ýuwjak däl
weli,
Gara murtly “molladyr” bigaýratlyk belasy.

Başyňa iş düşende tanadar gahrymanlar.
Türsek dek müzzerşibiýr tarlawuk
“waharmanlar”.

Ol jülge şeýle bir täsin jülgedi -
Göwsünden emerdi yüz dürli agaç.
Şaglaşar otyrdy hozlar, cynarlar.
Güwleşer otyrdy arça, garagaç.

Jokrama jöwzada ol jülgä baryp,
Gujagyň açyp, serilip arkan,
Daglara seredip ýatansyň weli,
Asman läläzardyr
Toprak - tenekar.

Agaçlaň bilinden gujaklap menem,
Salkyn saýalarda bökip günüzyn,
Gözüm gidip olaň belent başyna,
Egilip-egilip, ederdim tagzym.
Tagzym etdigimçe
belent şahalaň
Şaggyldysy emaý-emaý ýuwaşap,

Öz belentliginden uýalýan ýaly,
Özümdenem beter
Eglerdi aşak.

Şu gün ýene bardym. Tagzym edere
Ne çynar galypdyr, ne-de bir güjüm.
Diňe haşal otlar tagzym işleşip,
Çar tarapdan etdi üstüme hüjüm.

Paşsy goňsy yüz ýaşady, ýagşy etdi.
Her ýaşynda ýedi ýyllyk iş etdi.
Şol ýaşlaryn, şol işleriň näçesin
Öz derdine, il derdine bagş etdi? -
Şonsy weli belli däl.

Betbagtlyk diýen zadyň
Gara bolarmış reňki.
Emma sataşan wagtyň -
(Dana bolsaň-da) seňki.

Bagtlylyk diýen zadyň
Ak bolarmış reňki.
Emma sataşan wagtyň -
(Samsyk bolsaň-da!) seňki.

Emma aslyýetinde
Olar däl bolsa seňki,
Yz goýsa-da etiňde,
Süñküñe ýokmaz reňki.

Taşlama başlanyňy,

Başlama taşlanyňy.

Sanasaň-da dostuňy,

Sanama duşmanyňy.

- Kaka, kaka, möjek köp-le çöllerde:

Günde ýetmiş sürü salýarlar dowul!

- Dünýäden ötende her garry möjek

Yzynda müñ çaga galдырыар, ogul.

- Kaka, kaka, bürgüt gyt-la daglarda:

Biri ýa ikisi sataşýar her ýyl!

- Dünýäden ötende her garry bürgüt

Yzynda bir çaga galдырыар, ogul.

- Kaka, düşündir sen ýene bir zady:

Ýaz geldi. Dünýäni gülletdi bu gün.

Adamlary näme gülledenok-da.

Gaýta söküp barýar bogunma-bogun?

- Balam, adamy hem gülletmek için

Ílki sökmelidir bogunma-bogun.

Gül diýen zat bogun ýaryp çykýandyr,

Bogun ýarmak bolsa kyn zatdyr, ogul.
